

**ELS TOPÒNIMS DE S'ARENAL
SORGITS ARRAN
DEL BOOM TURÍSTIC
I LA NOVA TOPONÍMIA**

Omar Trujillo Hernández

Dídac Martorell Paquier

RESUM

A partir del boom turístic a s'Arenal, els usos socials del territori es recompongueren significativament. En un no-res, la interacció social tornà molt heterogènia i composta per grups socials diversos (mà d'obra procedent de la Península, masses de turistes nord-europeus i les famílies de tota la vida). Un dels resultats d'aquestes noves interaccions socioculturals, de l'aparició d'una xarxa d'hotels i, posteriorment, de la indústria de l'oci nocturn, fou l'aparició de topònims nous. N'hi hagué que foren promocionats des del poder i d'altres que sorgiren com a producte orgànic de la nova interacció social. En aquesta comunicació, exposarem, per primera vegada des de la filologia, la història i l'antropologia, la llista d'aquests topònims i n'estudiarem el caràcter i els usos que tenen pels diferents actors socials de s'Arenal, tant residents com turistes. Per una banda, analitzarem des de la imposició, per part del Ministerio de Información y Turismo, del topònim geoturístic Playa de Palma (1964), passant per la pràctica festiva del *Ballermann* (1997), fins als intents de la nova denominació del territori Palma Beach (2016), així com altres topònims de menys ús. Per altra banda, recollirem i explicarem la nova toponímia que empren els residents i/o l'Administració, com la Playa de las Sirenas, El Sare, les parades d'autobús o els hotels i balnearis entesos com a topònims.

SITUACIÓ I ESPAI DE S'ARENAL

Per entendre què és s'Arenal avui en dia, hem de parlar d'història i d'espai. El que hom antigament coneixia com s'Arenal de Son Sunyer o, simplement, s'Arenal era l'extens arenal de devers 5 km que s'estenia des del que es conegué com el racó d'en Ripoll, a la banda de ponent, i la punta des Mollet, a la banda de llevant. Aquest espai era comprès en unes quantes possessions: a l'oest, hi havia sa Torre Redona, on a mitjan segle XIX hi obriren una taverna anomenada Can Pastilla, que, amb els anys, desplaçarà el nom de la possessió i s'aplicarà al nucli de població que hi sorgirà entrat el segle XX. Tot seguit, hi havia So n'Oms, en el qual es creà l'establiment de ses Fontanelles; aquests terrenys foren propietat dels marquesos de Campofranco. Just passat el torrent de la Síquia, venia la possessió més gran de Palma, Son Sunyer, també propietat d'aquests marquesos: arribava fins al torrent des Jueus per l'est i confrontava amb s'Aranjassa pel nord. El torrent des Jueus ja era part del terme municipal de Lluçmajor, dins la possessió de Son Delabau, i just després venia Son Verí de Baix. Al final del segle XIX i a principi del XX, les porcions de Son Delabau i Son Verí de Baix que confrontaven amb la mar —és a dir, les anomenades marinetes— foren parcel·lades, amb l'objectiu d'establir-hi una colònia d'estiuejants llucmajorers, alhora que es conformava també com a nucli residencial dels trencadors de marès, que primer s'hi establiren en barraques. És en aquest moment que el primer nucli de població de s'Arenal rep el nom des Republicans (1874), malgrat que es manté el de s'Arenal. Aleshores, hi havia una dicotomia d'usos, en els quals s'Arenal era la denominació geogràfica, però també del nucli de població del seu extrem a la banda de Lluçmajor.

Les parcel·lacions continuaren. Son Sunyer es començà a establir el 1905 i l'any 1912 se'n parcel·là tot el pinar, que comprenia pràcticament tot l'espai de s'Arenal dins el terme municipal de Palma (llevat de la porció litoral de ses Fontanelles i un petit tram de sa Torre Redona). Aleshores, començaren a sorgir una tirallonga d'antropotopònims al llarg de l'arenal, que se sumaren a la colonització, en petits horts de dues o quatre quarterades, de l'interior de Son Sunyer. Entre 1934 i 1935 sorgí la primera urbanització separada dels extrems, batiada pel promotor Miquel Pallicer com a Playa de las Maravillas (les Meravelles). Posteriorment, sorgiren altres urbanitzacions, com Sometimes, la Ribera, Montemar..., fins que avui dia,

del que fou el pinar de Son Sunyer, pràcticament no en queden parcel·les sense urbanitzar. D'aquesta nova toponímia major, fruit de l'expandiment urbanístic, no en parlarem aquí, perquè ja ho treballàrem a MARTORELL 2017.¹

S'ARENAL: ESPAI TURISTITZAT

Una onada de topònims sorgí amb la urbanització de l'espai de s'Arenal fruit del boom turístic. D'aquests topònims, no n'ha tractat de manera acurada cap estudi de toponímia, i és això el que ens empeny a redactar aquest treball.

Naturalment, el fet d'haver reconvertit l'espai des d'un punt de vista purament mercantil, uniforme i d'imatge al turisme ha afectat la toponímia de la zona.² El que eren o començaven a ser barris i pobles residencials o d'estiueig, una vegada que el poder i les lògiques del mercat se n'apropriaren, veieren perillar la concepció de l'espai seguint les lògiques respectuoses amb l'intercanvi orgànic, i s'adaptaren a les onades d'ordenació urbana i d'imposició administrativa; usos dels quals la població no és partícip natural. Paral·lelament, tot això, sumat a les onades migratòries massives, ha provocat que usos que podrien haver resistit hagin desaparegut o hagin estat substituïts per usos nous, i hi hagi hagut, consegüentment, un tall de transmissió intergeneracional.³

Si bé els noms de barris i urbanitzacions també canviaren la concepció i els usos de l'espai, aquests nous usos crearen identitats col·lectives noves.⁴ En canvi, la turistització de l'espai, atès que no està enfocada al resident, sinó al turista, no ha provocat això, sinó un embull entre els límits que correspondrien a cada barriada. Una pregunta mala de contestar pels fills del boom seria, per exemple, on comença i on acaba exactament Can Pastilla o les Meravelles?

Aquests usos toponímics són els que ens arriben avui en dia. Nosaltres n'hem estat partícips, tant com a usuaris i propagadors, per uns, o com a receptors i constataadors, per d'altres. Per a aquest treball no ens interessa, per tant, fer una enquesta sociolingüística d'usos seguint paràmetres com l'edat, el sexe o l'origen, sinó que pretenem fer un treball de descripció, localització i, si escau i en tenim les dades, de moment, d'aparició d'aquests topònims, tot englobant-los en el fenomen toponímic sorgit a partir de la turistització dels barris i pobles de s'Arenal.

Per altra banda, hem trobat convenient i interessant esmentar uns altres topònims de nova creació, els quals aparentment no són fruit del turisme i que entenem que estan lligats sobretot al tall intergeneracional i a les noves identitats col·lectives, com és la castellanització del territori.

D'aquesta manera, dividirem el treball en dues recollides: els topònims que empren les comunitats catalanoparlants i castellanoparlants, que treballarà principalment el filòleg Dídac Martorell, i els topònims emprats per les comunitats alemanyes que habiten a l'espai de s'Arenal durant la temporada alta de l'estiu, que

1 La comunicació que llegiu forma part del cinquè d'un seguit de treballs d'estudi de la toponímia de s'Arenal i Son Sunyer (2015, 2017, 2018, 2020; vegeu la bibliografia).

2 El que hom denuncia popularment com a «parc temàtic».

3 Aquest tall no el consideram total, però sí que respon als usos majoritaris de la població, la qual no està connectada amb s'Arenal des de fa generacions, anteriors a la turistització i a les emigracions al territori.

4 De vegades, amb tints classistes: els de Somtimes i els de les Meravelles tenien una certa «classe», que no tenien els de s'Arenal. Fins i tot entre certa gent de les Meravelles i Somtimes hi ha una certa rivalitat d'identitat de classe.

treballarà principalment Omar Trujillo, doctorand de Filosofia en Antropologia per la Universitat de Heidelberg, amb una tesi en curs sobre s'Arenal com a escenari de tensió transnacional.⁵

NOVA TOPONÍMIA A S'ARENAL. COMUNITATS CATALANOPARLANTS I CASTELLANOPARLANTS (DÍDAC MARTORELL)

En aquest treball, entenem com a nova toponímia la que neix als anys cinquanta amb els primers hotels situats a primera línia de la costa de s'Arenal i, a partir de llavors, les noves denominacions successives fruit de la transformació del territori i l'estroncament amb la toponímia purament de creació catalana i popular. D'aquesta manera, hi ha topònims que els genera la societat (p. e., els hotels entesos com a topònims), i d'altres que són imposats per les administracions (p. e., les parades d'autobús). En ambdós casos, atès que la societat de s'Arenal s'engrandeix ràpidament sobre la base d'una primera emigració castellanoparlant, els nous topònims generalment s'empren tant en castellà com en català, depenent de la comunitat lingüística que els empra. Malgrat això, hi ha qualche topònim que només empra la comunitat castellanoparlant, ja sigui com a reclam turístic (p. e., La Iglesia de Cristal) o fruit de l'argot juvenil (p. e. El Sare).

ELS TOPÒNIMS D'IMPOSICIÓ VERTICAL

En aquest apartat, tractam els topònims que tenen com a origen la turistització en si del territori i també els que sorgeixen de l'ordenació de l'espai, planificat amb finalitats turístiques o del negoci de l'oci.

Playa de Palma, Platja de Palma i Palma Beach: és, amb diferència, el topònim sorgit a partir del *boom* turístic més conegut de tots i amb més presència mediàtica, al qual ja dedicarem el títol i estudi de la comunicació a Martorell 2017. Aquí en farem un resum d'usos i aportarem noves troballes.

El nom de Playa de Palma sorgí amb l'objectiu d'englobar en una sola marca turística tots els nuclis de la platja de s'Arenal. Hem d'entendre l'èxit del topònim amb la maniobra del Ministerio de Información y Turismo per crear el Registro de Denominaciones Geoturísticas, el 31 de març de 1964. D'aquesta manera, quan parlem de Playa de Palma, hem de referir-nos-hi com a topònim geoturístic. Ara bé, com tot, l'explicació de l'origen del topònim és més complexa. Fins ara, havíem cregut que el primer a parlar-ne havia estat Bartomeu Šbert, però realment fou l'hotelier Antoni Pomar Gual (Palma, 1919-1990). Segons Pomar, l'origen de tot plegat és l'intent d'esser pioners en la neteja —retirada de la posidònia— i el manteniment de la platja devers el 1959. Després de quatre intents fallits, constituïren una associació i, uns anys més tard, adoptaren i promogueren el nom de Playa de Palma:⁶

5 Didac Martorell resideix a les Meravelles d'ençà que hi va néixer, el 1993. Omar Trujillo ha fet una estada anual tot l'any 2019 a s'Arenal, en què ha fet immersió entre les comunitats de turistes alemanys.

6 De tot això, se'n parla a l'article titulat «La Asociación Sindical de la Playa de Palma testimonio anoche su gratitud a autoridades, prensa y radio. Entre sus anhelos figura solucionar el problema de la escasez de agua y construir aceras para los peatones y un paseo marítimo» (*Diario de Mallorca*, 26 d'agost de 1961, 3). Es tracta d'un sopar que organitzà l'associació a l'Hotel Cristina, al qual assistiren les forces vives del règim (civils, militars i religioses): el delegat provincial de sindicats, el governador civil, el president de la Diputació, el batle de Palma, el president del sindicat provincial d'hostaleria, l'enginyer en cap d'Obres Públiques, el comandant de Marina, un ecònom i el batle de barri de s'Arenal, Sebastià Oliver. Sobre la qüestió de les algues, vegeu «El miracle de la unió», d'Antoni Pomar, publicat a *S'Arenal de Mallorca* el setembre de 1981 (3) i l'octubre de 1981 (3)

«Un buen día el llorado periodista GAFIM, comentó en su sección «Sa Porta», que ¿por qué no evitábamos la confusión que representaba el tener que decir: Ca'n Pastilla [sic], Sometimes, Maravillas, Arenal? Sugirió un nombre, Playa de Palma, pero la idea al parecer cayó en saco roto.⁷

»Fue años más tarde. Reunidos los que formábamos la Asociación en el Hotel San Francisco, al haber aparecido una nota en la Guía Michelin que decía que El Arenal era el término de Lluchmayor a 24 kilómetros de Palma, lo que se prestaba a confusiones, el eterno Juan Riu, con su gracejo peculiar, nos repitió la idea y nos conminó a que buscásemos la solución oficial para obtener este nombre: Playa de Palma y conseguimos también que nos fuese dado pro las autoridades, desde Madrid esta denominación geoturística» (POMAR 1985).

El primer anunci de promoció turística de la Playa de Palma sortiria el 12 de juliol de 1964 al *Baleares*:

«La Asociación Sindical Playa de Palma tiene el honor de ofrecer al pueblo de Mallorca y al mundo entero la Playa de Palma limpia y urbanizada, haciendo constar que toda ella está al servicio del público en general sin que exista un solo metro de propiedad privada».

D'aquell mateix any tenim altres referències: el 17 d'abril es publicà el primer anunci de l'Hotel Garonda Palace, situat a las Playas de Palma, en plural.⁸ El 3 de maig, el ministre d'Informació i Turisme, Manuel Fraga Iribarne, presidí un dinar a un «hotel situado en la Playa de Palma, recientemente inaugurado» (*Diario de Burgos*, 3 de maig de 1964: 5).⁹

Finalment, l'empresari afí al règim, Pedro Cabrer Rodríguez, artífex i president de l'Asociación Sindical Playa de Palma, primer president de Mar de Mallorca, SA i també president del Sindicato Provincial de Hotelería (càrrecs que compaginà), en registrà el nom al Registro de Denominaciones Geoturísticas i fou aprovat definitivament per Fraga Iribarne el 27 de febrer de 1967.¹⁰

Les noves troballes apunten que l'origen del topònim fou uns anys abans del que afirmàrem a MARTORELL 2017. A la sessió del 7 d'agost de 1962 de l'Associació de Veïns del Barri de les Meravelles, es comenta que hi ha hagut «cambios de puntos de vista con la Asociación de Industriales y Vecinos de la Playa de Palma» (Llibre d'actes, 7f., Arxiu de Joana Femenias). Dos mesos abans, en concret, el 21 de juliol, Lluís Ripoll Arbós publica un article a la columna «Postal de Mallorca», a Destino, sobre s'Arenal i la nova indústria turística: «Entre paréntesis quiero decir dos palabras de esta playa que ha sido bautizada de nuevo con el nombre de "Playa de Palma", y que es muy extensa, de arena fina y de aguas poco profundas» («Cosas del turismo: "industrias nuevas"», *Destino*, 21 de juliol de 1962: 20-21). L'associació en qüestió és la mateixa que la de 1964. De fet, el nom no era

7 Malgrat aquesta afirmació, no hem estat capaços de trobar-ne la referència, tot i haver consultat la columna «Sa Porta» des de l'aparició, el 1957, a la projecció del topònim, el 1964.

8 Aquest ús era comú a l'època. En tenim altres exemples: «Playas Palma Nova», «Playas Pagueira», «Playas Ca'n Pastilla», «Playas del Arenal», etc.

9 Molt probablement es tracta del mateix hotel, amb el qual podem dir que s'encetà la promoció turística del nom.

10 Si veiem la biografia d'Antoni Pomar, queda palès que hi havia un grup d'empresaris de l'hostaleria que alhora tenia càrrecs a entitats «civils» i polítiques afins al règim: en el seu cas, fou president de la comissió de relacions públiques del Sindicato Provincial de Hotelería, fundador, comptador i cap de relacions públiques de l'Asociación Sindical de la Playa de Palma, fundador de Mar de Mallorca, SA, fundador i membre de la junta directiva de l'Asociación de Hoteleros de la Playa de Palma, i president del Foment del Turisme (POMAR 1991: 9, 166).

fix. Tenim documentats els topònims següents: el 13 d'agost de 1961, al *Baleares* (pàg. 13), com a «Asociación Sindical de Comerciantes e Industriales vecinos de la Playa de Palma» i «Asociación Sindical de la Playa de Palma»; el 26 d'agost de 1961, al *Diario de Mallorca* (pàg. 3), com a «Asociación Sindical de la Playa de Palma»; el 7 d'octubre de 1961, al *Diario de Mallorca* (pàg. 3), com a «Asociación de Vecinos de Ca'n Pastilla-Arenal»; el 24 de juliol de 1963, al *Diario de Mallorca* (pàg. 9), com a «Asociación de la Playa de Palma (Ca'n Pastilla-Arenal)»; el 1r de gener de 1964, a la revista *Ritmo* (pàg. 22), com a «Asociación Sindical e Industria Hotelera de la Playa de Palma», el 23 de novembre de 1967, al *Diario de Ibiza* (pàg. 3), com a «Asociación de Vecinos de la Playa de Palma»... El primer esment que hem recollit a la premsa sobre l'associació és de l'11 de desembre de 1960, en un article titulat «La cuestión de las algas de la Playa de Palma», en què apareix com a «Asociación de Industriales y vecinos de la playa del Arenal» (*Baleares*, 11 de desembre de 1960: 5). Segons Bartomeu Carrió, l'associació s'inscrigué com a «Asociación de Industriales, Comerciantes y Vecinos de la Playa de Can Pastilla», i fou activa del 1960 al 1968 (CARRIÓ 2017: 155).

Segons les referències, sembla que l'associació en qüestió era alhora veïnal, de comerciants, d'industrials hotelers i també sindical. Gràcies a les converses que tinguérem amb l'històric sindicalista Francesc Obrador Moratinos, sabem que aquesta associació funcionà realment com a patronal.

Fins al moment i a l'espera de noves troballes, situam el primer ús del topònim Playa de Palma al 12 de juny de 1958:

«Hotel Acapulco.

»El nombre de este hotel tiene resonancias mejicanas que riman perfectamente con el luminoso paisaje —arena y sol— en que está ubicado. Su originalísima arquitectura, funcional, cien por cien, en forma semicircular, permite a todas las habitaciones el beneficio del sol y del panorama de la inigualable Gran Playa de Palma, que con este nombre ya se conoce lo que a ritmo acelerado va convirtiéndose en la Copacabana mallorquina, con la gran ventaja de nuestro incomparable clima» (*Baleares*, 12 de juny de 1958: 12).

Val a dir que aquests petits esments eren extremadament esporàdics i anteriors a la campanya de màrqueting de 1964, i la gran majoria de notícies a la premsa es referien a s'Arenal amb el nom tradicional.¹¹ Podem considerar, per tant, el període 1958-1961 com l'inici de la turistització planificada col·lectivament i la seva conseqüència toponímica, i el 1964 com un salt en aquest procés.¹²

L'any 1986 s'aprovà la Llei de Normalització Lingüística i se'n catalanitzà el nom, que passà a ser *Platja de Palma*. Així mateix, amb el temps, l'adscripció del topònim ha patit evolucions i les administracions n'han fet dos usos: com a nom de la platja i com a nom del conjunt de barris al llarg de la platja, exceptuant-ne els extrems (és a dir, bàsicament de la Ribera, Sometimes i les Meravelles). També, però, hi ha altres usos, com el nom del districte Platja de Palma i Pla de Sant Jordi de Palma, que comprèn, pel que fa a la Platja de Palma (antic districte Litoral), els barris de Can Pere Antoni, es Molinar, es Coll d'en Rabassa, Can Pastilla, les Mera-

11 Sembla que hi havia una mica d'arbitrarietat en els usos toponímics. Per exemple, trobam un anunci de l'Hotel Lido, situat a «Playa Ca'n Pastilla» (*Baleares*, 26 de maig de 1957: 5). És un hotel situat a mitjan platja de s'Arenal, que s'inaugurà aquell mateix mes a la naixent urbanització de Sometimes.

12 El I Festival Internacional de la Canción de Mallorca - Playa de Palma, celebrat a l'Hotel Cristina el juliol de 1964, fou, de fet, la primera gran campanya que promocionà el nom. Es començà a anunciar almenys des de novembre de 1963.

velles (amb la Ribera i Sometimes) i s'Arenal (amb ses Cadenes).

Finalment, i això encara no ho anotarem a MARTORELL 2017, el maig de 2016 sorgí, dels fills dels empresaris Antoni Ferrer i Pedro Marín, la nova marca empresarial i turística, Palma Beach, amb l'objectiu —diuen— de canviar la imatge del turisme de gatera.¹³ A la seva pàgina web (palmabeach.com), el defineixen així: «El nombre Palma Beach fue creado por un grupo de empresarios de la Playa de Palma para destacar el nivel y calidad de los restaurantes, hoteles y servicios de la zona». Ells mateixos diuen que és una marca «Que se lanzó con el principal objetivo de promover, apoyar y hacer que la Playa de Palma se convierta en un escenario ideal para acoger eventos, actuaciones y actividades culturales, deportivas, promocionales y/o sociales», l'objectiu de la qual és «Convertirse en una marca bajo la que **residentes, visitantes y operadores turísticos se sientan identificados**, trabajen para asegurar la calidad de la zona y contribuyan a la desestacionalización [...]». Malgrat tot això, volen donar a entendre que és purament una marca: «Playa de Palma como destino y ejemplo de excelencia; Palma Beach como marca de calidad». A la pràctica, l'ús que en fan és de topònim i no és més que una evolució del primer terme turisticador que s'ha «modernitzat» en llengua anglesa. Sembla que, de moment, no ha passat de marca empresarial, però a l'octubre de 2019 ja té 11 restaurants i cafès, 14 hotels (Riu, Iberostar, Hipotels...), 8 empreses turístiques i 2 golfs associats (Son Gual i Puntiró), i, des de 2016, organitzen cada juny la Palma Beach Running Course.

ELS HOTELS

Els primers topònims fruit de la revolució turística són, en efecte, els dels hotels. Malgrat que hi ha fites prèvies de principi de segle xx, com l'Hotel Balneari Plage —actual Residencia Oasis—, a Can Pastilla; l'Hotel Maravillas —actual restaurant Usual—, a les Meravelles; o l'Hotel Thérminus, a s'Arenal, el seccionament de l'espai en el transcurs de la platja esdevé quan, des de mitjan dècada de 1950, hi comencen a aflorar hotels. Són aquests hotels que es construeixen arran de la costa —a l'anomenada «primera línia»¹⁴— els que esdevenen immediatament noms de lloc, ja que supleixen un buit. En ser una platja verge, no hi havia cap necessitat de seccionar-ne els trams fins llavors. Josep Mascaró Passarius, en el seu Mapa General de Mallorca (MGM) de 1958, entén la funcionalitat que tenen aquests hotels, i els anota ni més ni menys que com a topònims litorals. Hi trobam els següents: Playa d'Or (Can Pastilla); Lido, Acapulco, Biarritz, San Francisco i Brisas (Sometimes i les Meravelles); Neptuno, Los Angeles, Las Dunas (Can Moner); Marítimo i El Pirata (s'Arenal — Palma) i San Diego, Solimar, Siroco (s'Arenal — Lluçmajor). La majoria dels noms, sobretot del tram entre Can Pastilla i s'Arenal, agafaren molta de força i perduraren durant molts d'anys. Hi hagué una tendència entre els hotelers de posar noms característics i diferenciats, pràctica que s'expandí a tota la zona, malgrat que els hotels costaners foren els que tingueren i han tingut fins als nostres dies més presència i popularitat com a topònims.

A nosaltres, encara ens ha arribat aquesta tradició d'ús, però hem notat que els darrers anys la tendència entre els hotelers és la de la concepció de tot s'Arenal com a espai uniforme, en detriment de l'espai identitari que reflectien aquestes diferències, moltes vegades lligades als barris i pobles, com, per exemple, els ho-

13 El 2012, la cadena Meliá Hotels International impulsà el projecte marca Calvià Beach Resort, posteriorment Calvià Beach, per revalorar la imatge turística de Magaluf a través sèrie de reformes als seus hotels.

14 Una vegada s'urbanitza l'espai al llarg de tota la platja, almenys en el traçat dels vials (carreteres i carrers), la gent comença a parlar de «línies» per referir-se a altures respecte de la costa. Aleshores, la gent parla normalment de la «primera línia» (de platja) per referir-se a la carretera de l'Arenal i de la «segona línia», als carrers paral·lels que travessen pràcticament tot s'Arenal. Lògicament, la numeració continua, però no es fa servir tant.

tels Las Arenas o El Cid, a Can Pastilla – ses Fontanelles; hotels Garonda i Biarritz, a les Meravelles, o el Cristina i l'Acapulco, a Sometimes. D'aquesta manera, hi ha hagut moltes compravendes i les grans cadenes hoteleres de cada vegada més eliminen el rètol del nom original i n'hi posen o bé un de nou o bé —la majoria, car n'és la tendència clara— només el de la cadena.

Sembla que les persones de més edat tenen molt més clar els espais de s'Arenal a través dels hotels entesos com a topònims i, fins i tot, empren els noms d'hotels que o bé ja no existeixen o bé que han canviat (noms molts dels quals hem anotat del MGM). A mesura que parlam amb gent més jove, notam que coneixen menys noms dels hotels i ja no funcionen tant com a punt de referència. Apuntam, com a conseqüència d'això, la decadència del procés identitari que els hotelers impulsaren i ara defugen, però també la quantitat de canvis que hi ha hagut en l'entorn urbanístic.

L'hotel San Francisco, per exemple, era una fita, separat d'altres edificacions i s'ha vist engolit per un urbanisme sense aturall.

Uns altres topònims que són producte directe d'això mateix són les pistes d'esport situades al costat dels hotels Géminis i Taurus. Nosaltres hem conegut i hem emprat el topònim de les pistes des Géminis (inaugurades al voltant de 1975) i ens ha arribat la informació de l'existència antigament de les pistes des Taurus (Hotel Taurus Park, antics terrenys de So n'Arnau). Les primeres pistes del Géminis eren —i són, encara— unes pistes públiques de futbol i bàsquet, situades davant del col·legi Francesc de Borja Moll. Les segones eren més antigues i ja no existeixen; eren sobretot de tennis, i també hi havia un minigolf.

Sobre els noms dels hotels, Pere Canals els classifica entre aquells que entremesclen «noms una mica poètics, com els que enaltien la climàtica i bellesa del nostre indret»: Cel Blau, Maricel, Solimar, Mar Blava, Sol i Vent, Bona Mar, Sol i Pins, Pinos Mar, etc.; els de noms d'altres platges mítiques, ciutats o llocs amb molt de renom: Acapulco, Biarritz, Lido, Tívoli; els noms de llocs més propers, com Arenal, Bahía de Palma, Mallorca o Playa de Palma, «que intentaven donar més renom al nostre redol»; els de noms californians: San Francisco, San Diego, Los Angeles; els que tenien el prefix Don: Don Pepe, Don Pedro, Don Juan, Don Miguel; els composts per noms i llinatges: Poroca, Covi, Salpi, Aya, Riutort, Planells, Maria Isabel, Carmen Playa, etc; els formats per topònims: Garonda, Gràcia, Sant Jordi o Son Verí; els noms «divertits»: Alegria, Calma, Gala, Miraflores, Venus, Obelisco, Tal, Saga, Honderos, Triunfo, Hispania, Esmerlit, Mediodía, Príncipe o Boreal; els noms brasilers: Maracanà, Brasília, Maracaibo, Ipanema, Manaus; noms de cans: Linda i Leo.¹⁵ Finalment, a l'actualitat, «la quasi totalitat d'hotels són de cadenes i al nom hi afegeixen el llinatge: Iberostar Cupido, Riu San Francisco, Gruphotel Acapulco, Saint Michel, Linda THR, Sol-Melià, Inturco, Pabisa, Mac Hotels o Ola hotels, entre d'altres» (CANALS 2013: 54-55).

ELS BALNEARIS

A s'Arenal, almenys des dels anys 30 i és possible que anteriorment també, feren construccions de serveis d'indole diversa a la costa. Principalment, eren dues: les enramades o *ombràculs*, precedents dels para-sols actuals, que muntaven normalment les famílies estiuejants, o bé les casetes vestidor, com les que s'hi instal·laren l'any 1934 quan inauguraren la urbanització de les Meravelles. Amb el temps —anys 50?—, hi obriren els primers bars de platja, popularment anomenats *chiringuitos*, de construcció fràgil i rudimentària.

¹⁵ Eren dos cans que tenia el promotor i constructor d'aquests hotels a Can Pastilla, Andreu Oliver Castellitxo (CANALS 2013: 55).

Hi arribà a haver com a mínim 20 construccions de fusta o d'obra (CANALS MORRO i CANALS PAYERAS 2020: 15), i, entre els anys 1970 i 1971, quan s'hagué consolidat el boom turístic, s'hi edificaren els primers bars de platja d'obra, planificats i amb concessió de l'empresa explotadora de la costa de s'Arenal, Mar de Mallorca. Aquestes construccions foren anomenades balnearis, malgrat que no ho eren. Els aixecaren al llarg de tota la costa, separats més o menys per 500 m, i, respectivament, els enumeraren del 0 (extrem de Can Pastilla) al 9 (extrem de s'Arenal – Lluçmajor). Els de la banda de Palma foren oberts al públic el maig de 1972, i el de Lluçmajor el construïren quan hagueren esbucat la illeta des Republicans, el 1973 (*ibid.*: 15-16). Fruit de l'anomenat Pla Mirall, del 1988 al 1994, feren obra a tot el front marítim, el convertiren en zona de vianants¹⁶ i tots els balnearis foren substituïts, entre el 1992 i 1993, pels actuals prefabricats d'acer inoxidable,¹⁷ n'augmentaren el nombre i en canviaren l'ordre de numeració. Aleshores, el fenomen *Ballermann* (del qual Omar Trujillo parlarà més endavant) ja estava consolidat, per la qual cosa mantingueren la numeració del Balneari 6 –*Ballermann* 6–, atès que era un punt d'atracció turística clau per al nou turisme de gatera. D'aquesta manera, els nous balnearis es numeraren de l'1 al 15 i se separaren generalment cada 200 o 270 m:¹⁸ el primer fou a l'extrem de s'Arenal i el darrer, a ses Fontanelles, una mica abans de l'extrem de Can Pastilla.

Aquesta ordenació de l'extensió de la platja fou clau per a l'ús per part dels residents, sobretot els de les barriades no situades als extrems de la costa; d'aquesta manera, esdevingueren topònims de vigència i ús diari per situar-se dins s'Arenal. Hi ha dos usos possibles, per tant, i són els que nosaltres hem emprat tota la vida: un, com a lloc de trobada, i l'altre, com a extensió de la zona, no solament entesa, per tant, com a punt de la costa i lloc de bany, sinó com a fragment de s'Arenal que s'estén per l'interior.

Els balnearis actuals queden configurats de la manera següent:

Balneari	Coordenades	Ubicació
Balneari 1	39°30'20.7"N+2°45'05.3"E	S'Arenal – Palma. Entre el carrer d'Amílcar i el carrer d'Asdrúbal
Balneari 2	39°30'27.1"N+2°45'02.4"E	S'Arenal – Palma. Entre el carrer del Germà Bianor i carrer de Tòquio
Balneari 3	39°30'32.6"N+2°44'59.4"E	S'Arenal – Palma. Davant el carrer de Ferran Alzamora

16 El 1983 fou aprovada la perllongació de l'autopista des de Can Pastilla –on s'acabava quan es construï, el 1968– fins s'Arenal. Les obres s'acabaren el 1986, la qual cosa permeté redissenyar la primera línia de costa i convertir-la en zona de vianants. El 1987 n'encarregaren el disseny i el 1990 culminà el procés de redistribució del trànsit amb la construcció d'un gran vial –la «segona línia», segons Manuel Cabellos, malgrat que no n'és la denominació popular–, a través del PGOU de 1985: els carrers de Samil i de la Mar d'Aral, i la nova avinguda d'Amèrica (nom imposat el 1993), amb un tram anomenat posteriorment (1996) de Fra Joan Llabrés, frare de la Porciúncula que es morí el 1994 (CABELLOS 2016: 129-133 i BIBILONI 2012).

17 Durant la legislatura de Mateu Isern, del Partit Popular, a l'Ajuntament de Palma (2011-2015), en projectà una reforma, de manera que n'hi ha molts que s'han tematitzat i que ja no comparteixen estètica. Són, el novembre de 2019, els següents: l'1, «The Brew Club»; el 2, «La Playita»; el 3, «Tropical Beach»; el 4, «B04»; el 5, «The Brew Club»; el 6, «SIX. Beach Club»; el 7, «Los Siete Mares»; el 8, «The Eight»; el 9, «Tropical Beach»; el 10, «The Ten»; l'11, «B11»; el 12, «La Playita»; el 13, «Tropical Beach»; el 14, «The Fourteen» i el 15, «B15».

18 No és una separació regular. Per exemple, entre el 14 i el 15 hi ha 600 m.

Balneari	Coordenades	Ubicació
Balneari 4	39°30'40.5"N+2°44'54.9"E	Montemar. Entre el Dino Minigolf i l'Hotel Aya
Balneari 5	39°30'48.8"N+2°44'48.5"E	Can Moner. Davant el Megapark
Balneari 6	39°30'56.3"N+2°44'42.7"E	Entre l'Hotel Playa Golf i l'Hotel San Francisco
Balneari 7	39°31'03.1"N+2°44'35.6"E	Les Meravelles. Davant la plaça de Sant Ferran
Balneari 8	39°31'10.7"N+2°44'27.8"E	Les Meravelles. Davant el carrer de la Mar Egea
Balneari 9	39°31'18.2"N+2°44'19.7"E	Sometimes. Davant l'Hotel Acapulco
Balneari 10	39°31'25.4"N+2°44'11.4"E	Sometimes. Entre el carrer d'Atenes i el carrer de Bartomeu Xamena
Balneari 11	39°31'31.9"N+2°44'03.9"E	La Ribera. Davant el carrer de Neopàtria
Balneari 12	39°31'39.0"N+2°43'55.6"E	La Ribera. Davant el carrer de Marbella (Galeries Cupido)
Balneari 13	39°31'43.8"N+2°43'49.7"E	La Ribera. Prop del carrer de la Garsa
Balneari 14	39°31'49.6"N+2°43'41.9"E	Ses Fontanelles. Davant el solar municipal sense edificar
Balneari 15	39°32'00.5"N+2°43'22.3"E	Ses Fontanelles. Davant el carrer del Bergantí

Els antics balnearis quedaren configurats de la manera següent (del 0 al 8, a la banda de Palma, i el 9, a la de Lluçmajor):

Topònim	Coordenades	Ubicació
Balneari 0	39°32'04.6"N+2°42'58.4"E	Racó d'en Ripoll (extrem est de la platja). Davant el carrer de Tit Livi
Balneari 1	39°32'00.5"N+2°43'22.3"E	Ses Fontanelles. Actual Balneari 15
Balneari 2	39°31'49.6"N+2°43'41.9"E	Ses Fontanelles. Actual Balneari 14
Balneari 3	39°31'43.8"N+2°43'49.7"E	La Ribera. Actual Balneari 13
Balneari 4	39°31'39.0"N+2°43'55.6"E	La Ribera. Actual Balneari 12
Balneari 5	39°31'08.9"N+2°44'30.0"E	Les Meravelles. Davant el carrer de la Mar Menor. Prop de l'actual Balneari 8

Topònim	Coordenades	Ubicació
Balneari 6	39°30'56.3"N+2°44'42.7"E	Actual Balneari 6
Balneari 7	39°30'40.5"N+2°44'54.9"E	S'Arenal – Palma. Actual Balneari 4
Balneari 8	39°30'27.1"N+2°45'02.4"E	S'Arenal – Palma. Actual Balneari 2
Balneari 9	39°30'10.3"N+2°45'05.2"E	S'Arenal – Lluçmajor. Davant el carrer de Sant Cristòfol

De l'antiga numeració, veiem que hi ha set balnearis que han quedat al mateix indret i el número 6 s'ha conservat així expressament. Per altra banda, el balneari 9, a la banda de Lluçmajor, no el tornaren a aixecar, després d'una batalla judicial empresa per Isabel Contestí Thomàs, aleshores propietària d'un habitatge al davant (CANALS 2010: 412) En el camp popular, hem observat que es conserva la denominació Antic Balneari 0, referit al que antigament era racó d'en Ripoll; és a dir, l'extrem absolut de la platja, on actualment ja no hi ha cap balneari. Aquest ús és habitual sobretot entre els residents a Can Pastilla i l'empra l'Associació de Veïns de Sant Antoni de la Platja – Can Pastilla a l'hora de convocar-hi actes de les festes que organitzen. Aquesta és una prova, per tant, que la numeració antiga tingué també vigència en l'ús social.

Un altre topònim directament relacionat amb el funcionament com a topònim dels balnearis és l'antiga Creu Roja. És una caseta de mides semblants a un balneari dedicada a les urgències mèdiques. Està situada, des de de la temporada 1977-78, a ses Fontanelles, devora el camí de la Síquia i just en front del parc (39°31'46.8"N+2°43'46.3"E). Actualment, hi ha una caseta nova al mateix endret i la gestiona una empresa privada.

ELS LOCALS D'OCI

A la primera línia de la costa, a més de tot el que hem explicat, els grans locals també han funcionat com a topònims: el local per excel·lència és el Megapark (antic Hotel Los Ángeles i, encara més antics, els xalets de Can Moner), per les dimensions i símbol del turisme de gatera alemany. També hem de parlar del minigolf del qual gaudíem residents i turistes, actualment anomenat Dino Minigolf (abans, Golf Fantasia), en què els dinosaures de grans dimensions queden a la memòria dels al·lots.

Els exemples per excel·lència són les discoteques enteses com a topònims. Durant els anys en què les discoteques de s'Arenal eren molt anomenades i hi anaven els mallorquins, tant els residents com els de fora poble les solien entendre com a llocs de trobada. En aquest cas, ja no eren necessàriament discoteques a primera línia (que no n'hi havia gaires) i era la manera com la gent se situava en els barris i pobles de s'Arenal. Sembla que tot aquest fenomen erosionà la vitalitat popular del nomenclàtor dels carrers, que avui en dia podríem dir que sols coneixen a la perfecció els qui visqueren la joventut en època prèvia a la turistització. La primera sala de festes de s'Arenal va ser el Florida Park, oberta l'any 1932 i tancada el 1973 (JORDI 2011: 23). Al final dels anys seixanta i principi dels setanta, amb el naixement de la música disco començà a sorgir el fenomen de les discoteques pròpiament dites, que esdevindrien llocs de trobada juvenil i, per tant, moltes, també topònims. Tot i que n'hi hagué més i, depenent de la generació, la gent en coneix unes o altres, anotam les següents com a exemples: Babalú, Kiss i Malvaloca (després, Joy) a Can Pastilla i ses Fontanelles; Zorba's (ara emplaçament del

restaurant Asadito —també emprat com a topònim, per les grans dimensions— i Riu Palace (juntament amb tot el complex Riu Centre) a les Meravelles; Flash i Megapark (també anomenat Mega) als voltants de Can Moner; Bohío, Bacomo, Gran Joy (després, Joy Palace) i Babaria (després, Rock Island, i ara, Shooters) a s'Arenal — Palma; Scorpio, La Cotorra Verde, El Ruedo, 2000 Discotheke, Embat (després, Snoopy), Yes Burbujas, Graff Zeppelin a s'Arenal — Lluçmajor.

Els pubs que hem recollit com a topònims eren s'Escàndol (actual CocoRico), Texas, Muppets, Galeon, a s'Arenal — Palma, i Galaxy, Picadilly i Tai Tai, a s'Arenal — Lluçmajor.

Per altra banda, hi ha una sèrie de bars que també són llocs de referència i, per tant, topònims: per exemple, el Bar Sol (on hi havia la parada d'autobusos cap a Palma), al carrer de Cannes; el Sancho Panza, al carrer d'Amílcar; el Bar London, al carrer de Jacint Verdaguer, tots a s'Arenal — Palma. De restaurants, destacariem l'Arcada (actualment, LA), a les Meravelles; l'Alborada (actualment, El Bar), a la cantonada del carrer d'Amílcar amb la carretera Militar, i La Toscana, al soterrani de la cantonada de Jacint Verdaguer amb Trasimè, a s'Arenal — Palma.

Cal dir que, de la mateixa manera que la diversitat toponímica dels hotels s'ha vist afectada darrerament, amb l'adquisició i uniformització de les grans cadenes hoteleres, això també ha passat amb els locals d'oci, que s'han reduït dràsticament, fruit de la nova dinàmica de concentració de la propietat de cada vegada en menys mans i, per tant, de reducció de diversitat d'oferta.

LES PARADES D'AUTOBÚS

Probablement els noms de les parades d'autobús són dels topònims menys estudiats. En el cas de s'Arenal, entenem que han de ser objecte d'estudi, atès que tenen molta de força a l'hora d'imposar uns usos toponímics. Els anys seixanta i setanta, el trajecte de l'autobús era per la primera línia i les parades eren, en efecte, noms d'hotels. En aquest treball parlarem de les línies i parades de l'Empresa Municipal de Transports de Palma (EMT) que havien estat vigents els darrers anys, les quals han estat substituïdes en un gran canvi, que s'ha aplicat el 18 de desembre de 2019 i en el qual, gràcies a la redacció d'aquest treball, hem pogut participar amb l'assessorament i la proposta de noms d'parades.¹⁹ Les línies es componien per uns quants trajectes que coincidien a qualche tram: el de les línies 15 i 25 i el de la línia 23 (dos itineraris de trajecte final: A fins s'Arenal i B fins Cala Blava). La línia 21, que anava de s'Arenal a l'aeroport, coincidia amb les línies 15 i 25, però amb menys parades. Finalment, hi havia la línia 31, amb dos itineraris (A i B), que es dirigien a Sant Jordi o a l'Hospital Son Llätzer.

L'EMT havia projectat fins ara un territori destinat purament als turistes: la gran majoria de noms parades —no totes— eren noms d'hotels sempre que era possible. D'aquesta manera, els usuaris habituals de la línia —els residents— sabem situar l'altura del trajecte a través dels hotels com a topònims. Amb casos comptats, però, també ha actuat positivament i ha fet que qualche topònim, com el llogaret de Ca n'Alegria, no desaparegui entre els joves, atès que la línia 23 hi té una parada, quan passa pel camí de Ca n'Alegria. Amb el canvi del novembre de 2019, s'han eliminat els noms comercials i s'han substituït sobretot per noms de carrers i topònims tradicionals.

El corpus parades que estudiem a continuació comprèn des de Cala Estància (Can

¹⁹ Volem agrair als treballadors de l'EMT Biel Salas i a Manel Rivera per haver fet possible la nostra aportació i haver acceptat la majoria de propostes.

Pastilla) fins la urbanització Son Verí Nou, passant pes Pil·larí i ses Cadenes, i l'hem consultat al web emtpalma.cat dia 19 de setembre de 2019:

Línia²⁰	Parada (de Palma a s'Arenal)²¹	Ubicació²²
15, 31B	1009. Cala Estància	Can Pastilla
15, 31B	471. Camí de Can Pastilla, 82	Can Pastilla
15, 21, 31B	473. Camí de Can Pastilla, 110 (Hotel Linda)	Can Pastilla
15, 21, 31B	474. Bartomeu Riutort, 16 (Can Pastilla)	Can Pastilla
15, 21, 31B	475. Xabec, 2 (Hotel Miraflores)	Can Pastilla
15, 25, 31AB, 21, 23	476. Manuela de los Herreros (Hotel el Cid)	Ses Fontanelles
15, 25, 31AB, 21, 23	477. Manuela de los Herreros (Hotel Java)	Ses Fontanelles
15, 25, 31AB, 21, 23	384. Ses Fontanelles (Aquàrium Palma)	Ses Fontanelles
15, 25, 31AB, 21	479. Marbella, 10 (Apartaments Les Veles)	La Ribera (Cas Margalidà)
23	880. Can Alegria	La Ribera (Cas Margalidà)
31AB, 23	881. Martinet (Centre escolar)	La Ribera (IES La Ribera – Son Monserrat)
23	882. Sargàs	La Ribera (es Serral)
23	883. Mar d'Aral	Sometimes (es Munts de s'arena / Ca na Vidriera)
23	884. Mar d'Aral (Hotel Cosmopolitan)	Les Meravelles (Son Rigo)
23	885. Mar d'Aral (Hotel Lancaster)	Les Meravelles (Can Verdadera)
31AB	945. Camí de Son Fangos	Can Alegria
31AB	946. Camí de Son Fangos	Es Pil·larí (Es Vinçle)
31AB	947. Es Pil·larí	Es Pil·larí (CEIP Es Pil·larí – Can Delhomo)
31AB	302. Camí de les Meravelles	Es Pil·larí (Can Xoroll)
31AB	397. Camí de les Meravelles	Es Pil·larí (Can Rubert)
31AB	169. Les Meravalles	Es Pil·larí (Cas Porrerenc)
31AB, 23	202. La Porciúncula	La Porciúncula / Cas Frares
31AB, 23	217. Avinguda d'Amèrica (Hotel Taurus Park)	Urb. de Montemar

20 La línia 31 tenia dos itineraris: A i B, que coincidien a certs trams. Per altra banda, la línia 23 tenia dos itineraris al tram final del recorregut (s'Arenal) i (Cala Blava), el qual només esmentam al final, per diferenciar-ne les parades.

21 Cada parada té un número i nom assignat.

22 La ubicació que proposam és aproximada i amb relació al voltant de la parada. Quan es tracta d'un nom d'hort, no vol dir que sigui allà mateix on era l'hort, però sí el lloc més proper a les cases. Son Rigo també era conegut com Can Mosca; Son Monserrat l'hem documentat com a Cas Murer i Ca na Gabriela, com a Can Cabrieleta.

Línia ²⁰	Parada (de Palma a s'Arenal) ²¹	Ubicació ²²
31AB, 23	259. Avinguda d'Amèrica (Hotel Géminis)	S'Arenal - Palma
31A	248. Carretera Militar, 203	Urb. de Bellavista (Ca na Gabriela)
31A	261. Carretera Militar, 161	Ses Cadenes
31B, 23	605. Ambulatori	S'Arenal - Palma
31B, 23	900. Cannes, 34	S'Arenal - Palma
15, 25, 21	480. Marbella, 22 (Apartaments es Pillari)	La Ribera (Cas Molí de Ferro)
15, 25, 21	481. Marbella, 32 (Hotel Cupido)	La Ribera (es Serral)
15, 25, 21	950. Marbella, 36	Sometimes
15, 25, 21	482. Marbella, 42 (Hotel Acapulco)	Sometimes
15, 25, 21	483. Mar Tirrena (Hotel Garonda)	Les Meravelles
15, 25	484. Llaüt (Riu Palace)	Les Meravelles
15, 25	485. Llaüt, 26 (Hotel Playa Golf)	*Zona sense nom històric, entre les Meravelles i Can Moner
15, 25	486. Llaüt, 38 (Megapark)	Can Moner
15, 25, 21	487. Trasimè, 2 (Hotel Hispania)	S'Arenal - Palma
15, 25, 21	488. Trasimè, 24 (Hotel Planet One)	S'Arenal - Palma
15	1003. Amílcar, 1	S'Arenal - Palma
25	691. Balneari 1	S'Arenal - Palma
21, 31AB, 23	490. Cartago (Platja)	S'Arenal - Palma
23	624. Miramar (Hotel San Diego)	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	625. Sant Bartomeu (Hotel Son Verí)	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	901. Dragonera, 1	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	886. Dragonera	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	622. Parc aquàtic	S'Arenal - Lluçmajor
23 (Cala Blava)	646. Costa i Llobera, 2	Son Verí de Marina
23 (Cala Blava)	647. Costa i Llobera, 20	Son Verí de Marina
23 (Cala Blava)	648. Avinguda de Son Verí, 3	Son Verí de Marina
23 (Cala Blava)	649. Àlber	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	650. Cedre	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	661. Les Palmeres (Hospital Clínic Balear)	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	651. Cedre	Son Verí Nou

Línia	Parada (de s'Arenal a Palma)	Ubicació
23 (Cala Blava)	652. Cedre	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	613. Passeig Arbreda (Hospital Clínic Balear)	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	653. Cedre	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	654. Àlber	Son Verí Nou
23 (Cala Blava)	655. Avinguda de Son Verí	Son Verí de Marina
23 (Cala Blava)	656. Costa i Llobera	Son Verí de Marina
23 (Cala Blava)	657. Costa i Llobera	Son Verí de Marina
23 (S'Arenal)	662. Parc aquàtic	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	902. Dragonera, 2	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	887. Dragonera, 22	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	888. Avinguda d'Europa (Hotel Bahamas)	S'Arenal - Lluçmajor
23 (S'Arenal)	889. Avinguda d'Europa (Hotel Son Verí)	S'Arenal - Lluçmajor
23	903. Trencadors (Hotel Bahía)	S'Arenal - Lluçmajor
23	890. Trencadors, 27	S'Arenal - Lluçmajor
15	1003. Amílcar, 1 (s'Arenal)	S'Arenal - Palma
25	691. Balneari 1	S'Arenal - Palma
21, 31B	490. Cartago (Platja)	S'Arenal - Palma
15, 25	692. Balneari 2	S'Arenal - Palma
15, 25	771. Balneari 3	S'Arenal - Palma
15, 25	693. Balneari 4	S'Arenal - Palma
21, 31B, 23	891. Plaça dels Nins	S'Arenal - Palma
21, 31B, 23	892. Carretera Militar, 231	S'Arenal - Palma
31A	604. Carretera Militar, 165	Ses Cadenes
31A	660. Carretera Militar	Urb. de Bellavista - Cana Gabriela
21, 31AB, 23	313. Avinguda d'Amèrica (Hotel Géminis)	S'Arenal - Palma
21, 31AB, 23	355. Avinguda d'Amèrica (Hotel Taurus Park)	Urb. de Montemar
31AB, 23	367. La Porciúncula	La Porciúncula
31AB	391. Les Meravelles	Es Pil·larí (Cas Porrerenc)
31AB	280. Camí de les Meravelles (Es Pil·larí)	Es Pil·larí (Can Rubert)
31AB	281. Camí de les Meravelles (Es Pil·larí)	Es Pil·larí (Can Xoroll)
31AB	952. Es Pil·larí	Es Pil·larí (CEIP es Pil·larí - Can Delhomo)
31AB	953. Camí de Son Fangos	Es Pil·larí (Can Poca-son)
31AB	954. Camí de Son Fangos	Ca n'Alegria

Línia	Parada (de s'Arenal a Palma)	Ubicació
23	893. Mar d'Aral (Hotel Lancaster)	Les Meravelles (Can Verdera)
23	894. Mar d'Aral (Hotel Cosmopolitan)	Les Meravelles (Son Rigo / Can Mosca)
23	895. Mar d'Aral	Sometimes (es Munts de s'Arena / Ca na Vidriera)
23	896. Sargàs	La Ribera (es Serral)
31AB, 23	887. Martinet (Centre escolar)	La Ribera (Son Monser-rat)
23	Ca n'Alegria	La Ribera (Cas Margalidà)
21	1179. Llaüt (Megapark)	Can Moner
15, 25	423. Llaüt (Megapark)	Can Moner
15, 25, 21	448. Llaüt (Hotel San Francisco)	*Zona sense nom histò-ric, entre les Meravelles i Can Moner
15, 25, 21	425. Llaüt, 23 (Riu Palace)	Les Meravelles
15, 25, 21	426. Mar Tirrena (Hotel Garonda)	Les Meravelles
15, 25, 21	427. Marbella (Hotel Acapulco)	Sometimes
15, 25, 21	951. Marbella, 61	Sometimes
15, 25, 21	428. Marbella, 51 (Hotel Cupido)	La Ribera (es Serral)
21	1191. Marbella (Hotel Caballero)	La Ribera (Cas Molí de Ferro)
15, 25	429. Marbella (Hotel Caballero)	La Ribera (Cas Molí de Ferro)
21	1188. Marbella (Apartaments Les Veles)	La Ribera (Cas Margalidà)
15, 25, 31AB	430. Marbella (Apartaments Les Veles)	La Ribera (Cas Margalidà)
15, 25, 31AB, 23	366. Ses Fontanelles (Aquàrium Palma)	Ses Fontanelles
21	1189. Ses Fontanelles (Aquàrium Palma)	Ses Fontanelles
15, 25, 31AB, 23	432. Manuela de los Herreros (Hotel Java)	Ses Fontanelles
21	1192. Manuela de los Herreros (Hotel Java)	Ses Fontanelles
15, 25, 31AB, 23	433. Manuela de los Herreros (Hotel el Cid)	Ses Fontanelles
21	1190. Manuela de los Herreros (Hotel el Cid)	Ses Fontanelles
15, 21, 31B	434. Tramuntana, 9	Can Pastilla
15, 31B	435. Octavi August, 60 (Hotel Linda)	Can Pastilla
21	1193. Octavi August, 60 (Hotel Linda)	Can Pastilla
15, 21, 31B	437. Camí de Can Pastilla, 55	Can Pastilla
15, 31B	438. Camí de Can Pastilla	Can Pastilla

Com veim, els noms de les parades d'autobús generalment eren —a tot Palma— el nom de carrer i el número, tot i que no sempre hi ha la numeració. En el nostre cas, a més, s'hi incloïa una segona denominació, que és l'única que se sentia per megafonia i la pantalla LED dins l'autobús.²³ El total de parades era de 53, de Palma a s'Arenal i de 62, de s'Arenal a Palma:²⁴

	<i>De Palma a s'Arenal</i>	<i>De s'Arenal a Palma</i> ²⁵
Hotels	16	15
Discoteques	2	2
Noms de via (únicament)	20	21
Balnearis	1	4
Noms de lloc	5	5
Altres	7	4

De discoteques n'hi ha dues: el Riu Palace (tancada des del 2015) i el Megapark, ambdues del Grupo Cursach.

Els noms de lloc són només cinc: Cala Estància, Ca n'Alegria, es Pil·larí, les Meravelles i la Porciúncula. Realment, Ca n'Alegria i les Meravelles no responen al topònim, sinó al camí que en porta en nom; per tant, els podríem considerar com a noms de via. En segon terme, apareix Can Pastilla [474. Bartomeu Riutort, 16 (Can Pastilla)], però altres parades que són més o menys al centre dels nuclis de les Meravelles [484. Llaüt (Riu Palace)], Sometimes [883. Mar d'Aral] o ses Cadenes [261. Carretera Militar, 161] no l'inclouen.

A «Altres», incloem les parades que corresponen a grans apartaments, com Apartaments ses Veles o Apartaments es Pil·larí, la parada corresponent a l'IES la Ribera (centre escolar), l'Ambulatori, Platja i l'Hospital Clínic Balear, i el Parc aquàtic (Aqualand; abans, Aquacity).

A través de la nostra proposta, de 20 d'octubre de 2019, s'hi han acceptat la recuperació de topònims, molts dels quals solament recordaven els més veterans o els estudiosos de la contrada. Les propostes han estat als barris i pobles de Can Pastilla, ses Fontanelles, la Ribera, Sometimes, les Meravelles, es Pil·larí, s'Aranjassa, s'Arenal (Palma i Llucmajor), Son Verí (de Marina i Nou) i Cala Blava, que corresponen a les línies actuals A2, 22, 23, 25, 31, 32, 35. Els noms de les parades apareixen en primer o segon lloc, en una doble denominació, p. e. «Balneari 12. La Ribera» o «Can Verdera. les Meravelles». Els topònims que s'hi han incorporat són els següents: Racó de Can Ripoll, Cas Margalidà, Can Salvà, Can Moner, es Serral, Ca na Vidriera, Son Rigo, Ca n'Alegria,²⁶ es Vincle, Can Xoroll, Can Rubert, Cas Porrerenc, So n'Arnau, Ca na Gabriela, Can Fullaní, Son Perra, Can Reviu, s'Hort de s'Àguila, es Republicans, torrent des Jueus, torrent des Saluet i Cala Mosques. A més de la toponímia major: Can Pastilla, ses Fontanelles, la Ribera, Sometimes, les Meravelles, ses Cadenes i s'Arenal.²⁷

23 Això no és sempre així; per exemple, hem notat que, de la parada 881. Martinet (centre escolar), la pantalla i la megafonia no diuen el que està entre parèntesis, sinó el nom del carrer, i és possible que passi amb altres parades.

24 Amb el canvi, s'han reduït parades a totes les línies.

25 La línia 21 té set parades no compartides amb la resta de línies, però que són molt a prop d'altres parades i porten el mateix nom. En aquests casos, no duplicam el recompte.

26 Que ara està situat just a l'antic llogaret, i no a la parada del camí, que passa a dir-se Cas Margalidà.

27 Així mateix, havíem proposat altres topònims que no han prosperat: sa Torre Redona, Son

Finalment, hi ha el tren turístic (línia 52), conegut popularment com «el trenet», que és una concessió que actualment té l'EMT a l'empresa City Sightseeing. Es tracta d'un vehicle de rodes que simula un tren i passeja principalment per la carretera de s'Arenal i Can Pastilla. Aquest vehicle sembla que començà a rodar l'estiu de 1993, en el marc de la remodelació de la primera línia.²⁸ Les parades a l'actualitat són principalment els balnearis, tot i que en té més:

De Can Pastilla a s'Arenal	De s'Arenal a Can Pastilla
Camí de Can Pastilla, 110 (Hotel Linda)	Cartago
Bartomeu Riutort	Balneari 2
Bartomeu Riutort	Balneari 3
Balneari 15	Balneari 4
Bartomeu Riutort, 87	Balneari 5
Balneari 14	Balneari 6
Balneari 13	Balneari 7
Balneari 11	Balneari 8
Balneari 10	Balneari 9
Balneari 9	Balneari 10
Balneari 8	Balneari 11
Balneari 7	Balneari 12
Balneari 6	Balneari 13
Balneari 5	Balneari 14
Balneari 4	Bartomeu Riutort, 87
Balneari 3	Balneari 15
Balneari 2	Bartomeu Riutort
Cartago	Palangres
	Nanses (Club Nàutic)
	Pagell, 2
	Congre, 14
	Congre, 31
	Camí de Can Pastilla, 110 (Hotel Linda)

Garcies, Cas Molí de Ferro i Ca n'Ateu. Per altra banda, sembla que alguns d'aquests nous noms han estat suprimits entre el 2019 i el 2022.

²⁸ Informació aportada per Nani Sánchez García en una pregunta al grup de Facebook «No eres del Arenal si...»

ELS CARRERS

Malgrat que no tot el nomenclàtor és post-*boom* turístic, sí que n'és en gran part. Com que no s'ha treballat mai abans, trobam interessant comentar-lo en general, i deixam per a un futur fer-ne un estudi més complet i exhaustiu.

A **Can Pastilla**, començant de Cala Estància, trobam carrers relacionats amb animals de pesca marina: Déntol, Anfós, Calamar, Sípia, Pop, Congre, Oblada, Llampuga, Raor, Pagell i Salmó. Així mateix, hi ha noms relatius a la toponímia, com el camí de Son Bauzanet, de Can Pastilla, de la Torre Redona, el carrer de Cala Estància, el de Sant Antoni de la Platja —patró i nom imposat sense èxit a la barriada per part de l'urbanitzador Bartomeu Riutort— o el de Pàdua. Hi ha també qualche nom de persona, com el d'Antoni Llabrés i Morey, Miquel Massutí, Eaktai Ahn o la plaça de Pius IX. Hi tenim, també, carrers relacionats amb els vents, malgrat que no tots són un devora l'altre: Llevant, Xabec, Xaloc, Tramuntana, Gregal, Oratge i Llebeig. Hi ha qualche altre nom d'inspiració marina, com el del Dofi, Singladura, Palangres, Volantí, Àncora, Norai i Bellamar. Finalment, els noms més antics corresponen a personatges clàssics: Tit Livi, Plini, Octavi August, Horaci, Virgili, Ovidi, Cèsar i Ciceró.

A **ses Fontanelles**, tot just passat Can Pastilla, els carrers són dedicats a les embarcacions marines: Vaixell (continuació del camí de Can Bogueta —el qual creim que s'hauria d'escriure Vogueta—), Galió, Caravel·la, Bergantí, Balandre, Pollacra i Goleta.

A **la Ribera**, els noms dels carrers, a excepció del camí de Ca n'Alegria, són principalment dedicats a les aus, sobretot d'aiguamoll, probablement fent referència a la proximitat a l'estany Blanc; de fet, la urbanització està feta dins una porció d'aquest prat fora de la possessió de ses Fontanelles. Hi trobarem els carrers de la Garsa, Grua, Faisà, Flamenc, Albatros, Pingüí, Xoriguer, Martinet, Mascarell, Fotja, i el curiós nom del Cabussó. Una banda de la porció més moderna (2003-2004) de la Ribera, que connectà la barriada amb Sometimes, funciona com a seguit dels carrers de Sometimes; hi trobarem noms de lloc com Acaia, Neopàtria, Atenes, Catània, Liorna o Siracussa. Finalment, tenim la rotonda de Pere Cabrer, dedicada a l'empresari que oficialitzà el nom de Playa de Palma.

La turistització del territori ha premiat en el nostre nomenclàtor certes persones que participaren en els seus inicis. El cas més conegut és el del carrer de Bartomeu Xamena, de **Sometimes**,²⁹ que substitueix el nom que hi va posar l'urbanitzador Luís Bejarano Murga el 1955: Arenas de Bilbao.³⁰ Xamena visqué en aquest carrer, i essent batllessa de Palma Aina Calvo, el 2011, impulsat per Unió Mallorquina el 2009 i a proposta de la Federació Hotelera de la Platja de Palma, li dedicaren el nom del carrer pòstumament. Molts de residents de la barriada organitzaren una protesta, i actualment trobarem cartells al llarg del carrer amb la proclama «aquest carrer es diu Arenas de Bilbao», o rètols de «carrer d'Arenas de Bilbao». De fet, els primers noms dels carrers de Sometimes eren topònims de destinacions d'estiueig d'Espanya i de Mèxic, i per això hi trobam els carrers de Marbella, Deià, s'Agaró, Veracruz, Acapulco, Guadalajara, Costa Brava, Vilagarcía de Arousa, Formentor, Santander, Fornalutx, Algorta, Foncalada i Samil. De fet, així com el carrer principal és una tria de l'urbanitzador atenent al seu origen, els topònims mexicans es deuen a l'altre urbanitzador, Josep Ignaci Mayol Esteve, nascut a la ciutat de Mèxic (CANALS MORRO i CANALS PAYERAS 2020: 109-110).

29 Bartomeu Xamena Simonet, fundador i primer president de l'Associació d'Hotelers de la Platja de Palma.
30 Els noms de carrers de Sometimes apareixen als plànols del projecte d'urbanització, de l'agost de 1955 (Arxiu Municipal de Palma, A-5368/4). No obstant això, s'oficialitzaren el 10 de maig de 1967 (BIBILONI 2012).

Les Meravelles està conformat per dos expandiments urbanístics, tots dos fruit de la parcel·lació de l'hort de Ca n'Alzamora. El primer, corresponent als anys trenta, és variat, i conté noms posats en diferents èpoques, com el de l'urbanitzador, Miquel Pellisa —que ha de ser Pallicer—,³¹ Sant Ramon Nonat, Parcel·les, Llinya, Canyes i Llaüt. En el segon, corresponent a principi dels anys seixanta, fruit del qual Ca n'Alzamora deixà de ser hort i les Meravelles es connectà amb Sometimes, trobam principalment noms de mars d'arreu del món: Antilles, Roja, Negra, Jònica, Java, Egea, Tirrena, Menor, Aràbiga, Carib, Aral, Jònica, Bàltica i Adriàtica. Al barri, s'hi accedeix pel camí de les Meravelles, on hi ha la rotonda de Joan i Lluís Riu —en honor als fundadors de la cadena hotelera Riu— i arran de mar hi ha la plaça de Sant Ferran, de la qual parlarem a l'apartat de places.

Dins les Meravelles, hi ha el complex comercial Riu Centre (1982), el qual fou dissenyat simulant un petit poble amb carrers, que nomenaren Calle San Ramón Nonato (corresponent a la banda del carrer de Sant Ramon Nonat), Calle Dr. Tigges³² i Plaza Mayor, a l'espai central del complex, que simula una plaça.

Al voltant de **la Porciúncula**, a continuació de les Meravelles, hi ha una sèrie de noms dedicats al món dels franciscans, com l'avinguda de Fra Joan Llabrés i els carrers del pare Bartomeu Salvà,³³ Missió de Santa Bàrbara, Missió de San Diego i carrer de la Porciúncula, però també el carrer dels Trobadors. Més endavant, tocant la petita urbanització Montemar, la qual porta el carrer al seu nom, tenim el conjunt del carrer de la Duna i el Tossal, a una banda, i, a l'altra, de la Perla i el Corall.

Al poble de **ses Cadenes**, a més del camí de la Porciúncula que el connecta amb el complex franciscà, i el llarg camí de Can Duran, actualment hi ha el camí de les Pedreres, de nom antic, i els carrers dedicats al món dels trencadors de marès: Marès, Tallant, Escodra i Trencadors. També hi ha el carrer del Picador, el nom del qual es deu a un picador de cavalls que hi havia a la zona. Per altra banda, des de 2019 un tram del carrer dels Trencadors s'ha convertit en zona de vianants, fet que ha conformat una nova plaça, que l'AV reivindica que li posin el nom de les Trencadores de Marès.

La urbanització de **Bellavista**, en procés d'urbanització viària l'any 2019, atès que fins ara l'havien considerada il·legal i, per tant, sense nomenclàtor oficial, conté actualment carrers amb noms de lletra, des de la A fins a la N.

El camí de Ca na Gabriela, hort de dins ses Cadenes, el podem considerar el començament del poble de **s'Arenal de la banda de Palma**. En aquesta primera zona, trobam noms de persona, com Joan Homs, Ferran Alzamora, Diego Zaforteza, Rafael Ramis i Togores, Joaquim Verdaguer i Germà Bianor, però també el carrer de l'Aiguamarina. Tocant al poliesportiu d'Antoni Servera, hi ha els carrers d'Antas de Ulla i dels Tamarells —nom que també té l'escola pública—, d'Enric Vaquer i de Gaspar Rul·lan. A la zona del nucli primitiu, hi ha el seguit de carrers amb noms relacionats amb les guerres púniques, imposats als anys trenta: Amílcar, Asdrúbal, Cannes, Zama, Dido. Un altre conjunt de carrers són el de Berlín, Lisboa i Milà, posats pel franquisme en honor a les dictadures feixistes i en substitució de noms relacionats amb els púnics

31 El primer tram del qual és conegut pels residents com a carrer de la Cervesa, del qual parlarà Omar Trujillo més endavant. A proposta formal nostra a la Comissió de Toponímia, el 6 d'octubre de 2021 es resolgué canviar el nom de Miquel Pellisa a Miquel Pallicer, però el febrer de 2022 el batle encara no n'ha decretat el canvi.

32 Dr. Tigges és el nom del majorista de viatges amb el qual els Riu firmaren una aliança per dur turistes alemanys a Mallorca i els catapultà econòmicament. El 1968, juntament amb altres tres majoristes, es creà TUI.

33 Conegut de dalt a baix pels residents com a carrer del Jamón —pronunciat en castellà; [xa'mon]—, del qual parlarà Omar Trujillo més endavant.

(Magó, Trèbia i Ticino).³⁴ Hi ha altres carrers, com el carrer de Tòquio, el carrer del Quarter —per l'antic quarter de carabiners—, de Guillem Cirerol, de Maria Ignàsia Cortès, el carrer de la Fita i, finalment, la plaça dels Nins, de la qual parlarem a l'apartat de places.

Els noms de carrer de la part primitiva de **s'Arenal de la banda de Llucmajor** no tenen cap conjunt temàtic destacat; així i tot hi trobam noms de persona o de sant: Berga, Antoni Catany, Maria Antònia Salvà, Sant Bartomeu i relacionats amb el territori i la història: Salut, Trencadors, Vicaria, Terral, Gran i General Consell Platja, Marineta, Torrent i Fita, així com el curiós carrer de la Salut. Per altra banda compta amb la plaça la Reina Maria Cristina i la plaça de l'Estació. De la primera en parlarem a l'apartat de places.. Ara bé, els carrers de la part més nova, situada dalt del turó, consten de noms de les illes Balears i Pitiüses: Mallorca, Menorca, Eivissa, Formentera, Cabrera, Dragonera i Espalmador. La resta de carrers són continuacions de carrers antics, com el de Sant Cristòfol, Berga, Maria Antònia Salvà, Terral i Sant Bartomeu.

Pel que fa a la urbanització de **Son Verí de Marina**, la majoria de carrers, a excepció de l'avinguda de Son Verí, de Fra Juníper Serra i el carrer de Roses —referit a Llorenç Roses Siragusa, primer urbanitzador de Son Verí, corresponent a l'actual nucli de s'Arenal—, tenen noms de grans literats mallorquins: Antoni Maria Alcover, Pere d'Alcàntara Penya, Costa i Llobera, Llorenç Riber, Mireia —en honor, probablement, a la traducció de Mirèio, de Frederic Mistral, feta per Maria Antònia Salvà—, Marian Aguiló i Joan Alcover.

ELS PARCS

Des de fa poc més de deu anys, Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Palma ha instal·lat plafons a una sèrie de parcs —no a tots— en què indica quines activitats s'hi poden dur a terme (prohibicions, recomanacions d'edat, serveis, horari...). En aquests plafons, a la part superior, hi ha una denominació del parc, imposada des de l'Administració i amb una tria més o menys arbitrària (no sempre passa per la Comissió de Toponímia, tot i que hauria de ser així).³⁵ En el transcurs del present treball, hem elaborat un document d'esmenes i de proposta de noms, que hem lliurat al Servei d'Assessorament Lingüístic de l'Ajuntament:

Nom	Proposta	Coordenades	Lloc
Es Campet	Can Pastilla	39.536926, 2.719723	Can Pastilla
Fleda Roser Buades ³⁶	ses Fontanelles	39.534599, 2.723099	Ses Fontanelles
Ses Fontanelles	es Pontarró	39.532215, 2.728714	La Ribera (Cas Margalidà)

34 A petició formal nostra i amb un informe que acreditava els noms originals, la Comissió de Toponímia de Palma aprovà, a la reunió del dia 3 d'abril de 2019, substituir els noms franquistes pels originals. No obstant això, la decisió política del canvi de nom l'ha de signar el batle mitjançant un decret i el febrer del 2022 encara no s'ha efectuat.

35 No els hem de confondre amb aquells parcs als qual darrerament ha començat a donar nom l'Ajuntament amb les plaques de vials de la mateixa classe que les dels carrers i que sí que passen per la Comissió de Toponímia.

36 Es tracta d'un nom franquista mal escrit, car hauria de ser «Flecha» i no «Fleda». A la legislatura d'Aina Calvo (2007-2001), la Calle Flecha Roser Buades es canvià pel carrer del Galió, però se n'ha conservat la denominació per al parc.

Nom	Proposta	Coordenades	Lloc
Parc de Convivència / La Ribera-Marbella³⁷	la Ribera o Cas Margalidà	39.529720, 2.733075	La Ribera
Bosc de la Ribera³⁸	es Munts o es Serral	39.527973, 2.739012	Sometimes - La Ribera (es Munts; es Serral)
Bosc de la Platja de Palma	s'Arenal de Son Sunyer ³⁹	39.521516, 2.740119	Sometimes - les Meravelles
Mar d'Aral⁴⁰	Son Rigo	39.524711, 2.745803	Les Meravelles
⁻⁴¹	Ca n'Alzamora	39.522814, 2.745184	Les Meravelles
Les Meravelles	les Meravelles	39.517956, 2.743965	Les Meravelles (plaça de Sant Ferran)
Parc Llaüt⁴²	Llaüt	39.512814, 2.750121	Can Moner - Montemar
⁻⁴³	Can Moner	39.512910, 2.748294	Can Moner
Gaspar Rul·lan	s'Arenal	39.508728, 2.754795	S'Arenal - Palma (plaça de Blai Bonet)
Plaça dels Nins	plaça dels Nins	39.505354, 2.753814	S'Arenal - Palma

37 A una cantonada té el nom de «Parc de Convivència» i a la resta d'entrades es diu «La Ribera-Marbella».

38 Al plafó hi ha la nota següent: «Aquest espai lliure públic forma part de l'antic sistema dunar de la Badia de Palma. Amb arenes de procedència marina i vegetació típica de la garriga litoral mediterrània, té una superfície de 8 hectàrees i fou construït l'any 2003. Després d'un període de consolidació, fou obert al públic l'any 2007».

39 *L'Última Hora* del 4 de desembre de 2021 ha anunciat que la Comissió de Toponímia nomenarà aquest espai com a parc de les Kellys, dedicat a les cambres de pisos. El febrer de 2022 el canvi encara no s'ha fet efectiu.

40 El carrer de la Mar d'Aral i de Samil són el mateix, i l'avinguda de Son Rigo talla el nom d'ambdós. Teòricament, el parc no correspon a la banda de la Mar d'Aral, malgrat s'anomeni així.

41 A les Meravelles hi ha una zona la qual no conté cap plafó que l'identifiqui com a parc. És una zona enjardinada i a la qual Parcs i Jardins hi fa manteniment de poda. Oficialment a la legislatura d'Aina Calvo l'hi posaren el nom de passeig de Vicenç Ferrer, però ja no hi ha constància física de la placa que l'anomeni així. Es tracta d'un parc de facto i al qual l'AV del barri hi fa les festes d'estiu. Està situat molt prop de les antigues cases de Ca n'Alzamora.

42 Erròniament, escrit Lläüt. És el més recent de tots; el construïren el 2017 damunt la zona dunar i l'obrien al públic el novembre de 2018.

43 És un parc sense nom. Per la proximitat de les antigues cases de Can Moner, úniques a la zona durant dècades, proposam que en porti el nom.

Els noms dels habitatges unifamiliars i els apartaments:⁴⁴ l'objectiu d'aquest apartat és analitzar fins a quin punt s'estén la pràctica de les plaques amb denominacions de les cases i apartaments i de quina manera.⁴⁵ De vegades, les plaques són noms o cognoms dels qui hi viuen, i no responen realment a un nom de l'habitatge en sí; així mateix, aquests casos els hem anotat i indicat amb un asterisc (*). Anàlitzam, carrer per carrer, les de la Ribera, Sometime, les Meravelles i ses Cadenes:

Nom	Adreça	Lloc
Edificio Balboa	Carretera de l'Arenal, 4	La Ribera
Quinta Maria	Carrer de la Grua, 20	La Ribera
Ca Nostra. 1988	Carrer de la Grua, 36	La Ribera
Apartamentos Amador	Carrer del Flamenc, 6	La Ribera
Homp	Carrer del Flamenc, 9	La Ribera
Misco	Carrer del Pingüí, 3	La Ribera
Quinta Gladys	Carrer de la Garsa, 21	La Ribera
Gaviota⁴⁶	Carrer del Faisà, 11	La Ribera
Zuzama - Lladó	Carrer del Faisà, 13	La Ribera
Villa Irene	Carrer del Xoriguer, 35	La Ribera
Apartaments ses Veles	Carrer de Marbella, 12	La Ribera
Bethana	Carrer de Marbella, 47	Sometime
Garrit	Carrer de s'Agaró, 14	Sometime
Jurij	Carrer d'Algorta, 1	Sometime

44 Recull fruit de les eixides de recerca carrer per carrer conjuntament d'Omar Trujillo i Dídac Martorell el 2019, dies 27 de setembre (la Ribera), 5 de novembre (Sometime i les Meravelles) i 6 de novembre (les Meravelles i ses Cadenes).

45 N'excloem els hotels i apartaments turístics.

46 Hi ha una gavina al lateral i les lletres «Gaviota».

Nom	Adreça	Lloc
Pinomar	Carrer de Bartomeu Xamena, 15	Sometimes
Amarilis	Carrer de Bartomeu Xamena, 17	Sometimes
Leu	Carrer de Bartomeu Xamena, 24	Sometimes
Can Costa	Carrer de Bartomeu Xamena, 26	Sometimes
Winkels	Carrer de Bartomeu Xamena, 32	Sometimes
Saenz de Navarrete	Carrer de Deià, 7	Sometimes
Villa Magda	Carrer de Veracruz, 6	Sometimes
La Alberca	Carrer de Veracruz, 12	Sometimes
Villa Covadonga	Carrer de Veracruz, 55	Sometimes
Santa Isabel	Carrer de la Foncalada, 1	Sometimes
Es Pins	Carrer de la Foncalada, 8	Sometimes
Apartamentos Juliana	Carrer d'Acapulco, 14	Sometimes
Can Vila / Trast 111	Carrer d'Acapulco, 15	Sometimes
Villa Anna	Carrer d'Acapulco, 30	Sometimes
Entre Pins	Carrer d'Acapulco, 38	Sometimes
Villa Felicitas	Carrer de la Costa Brava, 21	Sometimes
Ca na Cerdà	Carrer de Vilagarcía de Arousa, s/n ⁴⁷	Sometimes
Can Wassilo	Carrer de Vilagarcía de Arousa, 22	Sometimes

47 N'esbucaren la casa, i solament en queda la paret que confronta amb el carrer i la placa amb el nom de l'antiga propietat. És just enfront de Can Wassilo.

Nom	Adreça	Lloc
Villa Astur	Carrer de Vilagarcía de Arousa, 32	Sometimes
Roca (*) / Bernadro Roca. Médico	Carrer de Fornalutx, 1	Sometimes
Mon Sosec	Carrer de Fornalutx, 5	Sometimes
[⁴⁸] M. Kouzehkonani	Carrer de Santander, 1C	Sometimes
M&U	Carrer de Santander, 1D	Sometimes
Ca n[⁷]Ariadna	Carrer de Santander, 2	Sometimes
Casa Danja	Carrer de Guadalajara, 6A	Sometimes
Son Son⁴⁹	Fora vila: tram sense asfaltar de l'antic camí des Palmer	Ca na Vidriera
Ca Nostra	Carrer de Samil, 18	Ca na Vidriera
Can Ponsio	Carrer de Samil, s/n	Ca na Vidriera
Es Serralt	Carrer de Samil, 40	Ca na Vidriera
S'Espinagar Nou	Carrer del Violer, 1A	Ca na Vidriera
2002 - 2004⁵⁰	Carrer del Violer, 6	Ca na Vidriera
Las cuatro As	Carrer del Jonc, 2	Les Meravelles
Los Brezos	Avinguda de Son Rigo, 17	Les Meravelles
Ca Nela	Avinguda de Son Rigo, 18	Les Meravelles
Edificio Nadal	Avinguda de Son Rigo, 19	Les Meravelles
Tomás (*)	Avinguda de Son Rigo, 20	Les Meravelles

48 La primera partícula està malmesa i no es pot llegir bé.

49 Es tracta realment de Son Fortesa.

50 Es tracta d'un sol que marca les hores, i hi apareixen els anys de construcció de la casa.

Nom	Adreça	Lloc
Sola - Aumatell (*)	Avinguda de Son Rigo, 32	Les Meravelles
Casa Mañana	Carrer de la Mar Roja, 3	Les Meravelles
Mir - Ferrer (*)	Carrer de la Mar Adriàtica, 6	Les Meravelles
Apartamentos BonEstar	Carrer de la Mar Adriàtica, 2	Les Meravelles
Can Pieras	Carrer de la Mar Bàltica, 6	Les Meravelles
Casa de Carlos	Carrer de la Mar de les Antilles, 3A	Les Meravelles
Villa Michael	Carrer de la Mar Negra, 13	Les Meravelles
Villa Aida	Carrer de la Mar de Java, 3	Les Meravelles
[Apartaments] Mar del Plata	Carrer de la Mar de Java, 10	Les Meravelles
Taosmi	Carrer de la Mar Egea, 10	Les Meravelles
Apartamentos Maria	Carrer de la Mar Aràbiga, 2	Les Meravelles
Villa Gayà - Cantalops	Carrer de la Mar Menor, 4	Les Meravelles
Villa San Miguel⁵¹	Carrer de la Mar Menor, 11	Les Meravelles
Edificio Mar del Sur	Carrer de la Mar Jònica, 16	Les Meravelles
Edificio Mistral. Calle 432	Carrer de la Mar del Japó, 1	Les Meravelles
Can Domingo	Carrer de la Mar del Japó, 6	Les Meravelles
Villa Sol	Carrer de la Mar Càspia, 4	Les Meravelles
El Sosiego	Carrer de les Parcel·les, s/n	Les Meravelles

51 Nom probablement dels anys cinquanta, desaparegut durant la reforma de la casa mentre fèiem aquest treball i substituït per Villa Maravillas, en un canvi d'ús de residencial a lloguer turístic.

Nom	Adreça	Lloc
Apartamentos Los Molinos del Rey	Carrer de les Parcel·les, s/n	Les Meravelles
Can Juses 18	Carrer de les Parcel·les, 18	Les Meravelles
La Nava	Carrer de les Parcel·les, 24	Les Meravelles
La Cantonada Mas - Alòs	Carrer de les Parcel·les, 27	Les Meravelles
Villa Carla ⁵²	Carrer de les Parcel·les, 31	Les Meravelles
La Casita ⁵³	Carrer de les Parcel·les, 36A	Les Meravelles
Es Mores	Carrer de les Parcel·les, 37	Les Meravelles
Bell-Castell	Carrer de la Mar d'Aral, 14	Les Meravelles
Año 1935 ⁵⁴	Carrer de Miquel Pellisa, 15	Les Meravelles
Villa Paciencia	Carrer de Miquel Pellisa, 17	Les Meravelles
Es Pins	Carrer de Miquel Pellisa, 19	Les Meravelles
Villa Rosita	Carrer de Miquel Pellisa, 24	Les Meravelles
Villa Jacinta	Carrer de Miquel Pellisa, 26	Les Meravelles
Villa Isabel	Carrer de Miquel Pellisa, 35	Les Meravelles
Villa Jumay	Carrer de Miquel Pellisa, 39	Les Meravelles
Villa Romana	Carrer del Llaüt, 11	Les Meravelles
Las Lomas	Carrer de la Duna, 4	So n'Arnau

⁵² Es tracta del nou nom d'ençà que és lloguer turístic. Abans tenia un altre nom que no hem pogut documentar.

⁵³ Es tracta del nou nom d'ençà que és lloguer turístic.

⁵⁴ Any de la construcció del xalet. El nom popular és Can Rigo.

Nom	Adreça	Lloc
Casa Amelia	Camí de la Porciúncula, 6	Ses Cadenes
Can Rebassa	Carretera Militar, 149	Ses Cadenes
Ca na Joana i en Maties el «Colomista»	Carretera Militar, 191	Ses Cadenes

Feta la recollida, constatam que aquest fenomen és característic de les cases unifamiliars i que la tendència és posar-hi noms inventats i que no corresponen a una denominació popular prèvia; és a dir, posen el nom quan han acabat de construir l'habitatge. No podem saber de quina època són la majoria de les plaques, però podem constatar que n'hi ha almenys del principi de la urbanització de les Meravelles, els anys trenta (Año 1935 - Villa Romana, Año 1935); també en aquest barri, n'hi ha dels anys cinquanta (Villa Rosita, Villa Jacinta), i probablement ja dels anys seixanta en podem trobar a Sometimes (Pinomar),⁵⁵ i fins a l'actualitat. De les cases de camp tradicionals, trobam Es Serralt (es Serral des Verro) i Can Ponsio, escrits amb la forma oral col·loquial, però també hi trobam invents, com Son Son (Son Fortesa) o d'inspiració tradicional, com s'Espinagar Nou, referit a un xalet de nova creació i del nom del qual no tenim constància a la zona.

La majoria dels noms de les cases van precedits per les partícules castellanques *Villa*, *Casa* o *Casita* (només un cas). La partícula catalana per excel·lència és la tradicional *Can* (*Ca n' / Ca na*), però hi trobarem un *Son* (*Son Son*). També abunden les plaques de noms de persona i llinatges (en català, castellà i alemany), i fins i tot de sants (*Villa San Miguel*, *Santa Isabel*). En tercer lloc, tenim els noms relatius a la vegetació, l'orografia o a la situació de la casa (*Pinomar*, *Amarilis*, *Es Pins* [un, a *Sometimes* i un altre, a les Meravelles], *Los Brezos*, *La Nava*, *La Cantonada Mas - Alòs*, *es Serralt* i *s'Espinagar Nou*). Cal anotar els noms *Mon Sosec* i *El Sosiego*, que fan referència al descans.

Pel que fa als antropònims, trobarem una majoria de noms o motius femenins (*Villa Irene*, *Magda*, *Covadonga*, *Anna*, *Felicitas*, *Aida*, *Carla*, *Paciencia*, *Rosita*, *Jacinta*, *Isabel*, *Romana*; *Casa Danja*, *Amelia*; *Quinta Maria*, *Gladys*; *Santa Isabel*; *Ca na Cerdà*, *n'Ariadna*), i, en menor mesura, els masculins (*Villa Astur*, *Michael*, *Sol*; *Casa de Carlos*; *Can Wassilo*, *Can Ponsio*, *Can Pieras*, *Can Domingo*, *Can Juses*, *Can Rebassa*; *Jurij*). També hi ha una gran quantitat de llinatges (*Can Costa*, *Vila*, *Pieras*, *Rebassa*; *Winkels*, *Sanchez de Navarrete*, *Roca*, *M. Kouzehkonani*, *Tomàs*). També tenim noms humorístics, com *Ca Nostra*. 1988 (*la Ribera*), *Ca Nostra* (*Ca na Vidriera*) i *Ca Nela*. Finalment, hi ha les plaques que tenen en compte més d'un nom o llinatge (*Villa Gayà - Cantallops*, *Villa Jumay*;⁵⁶ *Ca na Joana i en Maties*, el «*Colomista*»; *Zuzama - Lladó*, *Solà - Aumatell*, *Mir - Ferrer*, *Bell - Castell*).

Uns altres noms són *Homp*, *Misco*, *Garrit*, *Gaviota*, *Leu*, *La Alberca*, *Mon Sosec*, *M&U*, *Las Cuatro As*, *Taosmi* i *Es Mores*.

Vegem-los tots quantificats per classificació:⁵⁷

55 De fet, aquest va ser el nom de la urbanització previ al de *Sometimes*.

56 Ens digueren que era la mescla de dos noms o dos cognoms, que no podem recordar.

57 N'hi ha dos que comparteixen més d'una classificació: els hem comptat només una vegada,

Villa	18
Can / Ca na / Son	16
Casa / Casita	5
Noms de persona, cognoms o sants	13
Nom relatiu a la vegetació, l'orografia o la situació de la casa	9
Any de construcció	3
Altres	12

Quant als edificis d'apartaments, els podem dividir en tres partícules (apartaments, edifici o absència de partícula). La majoria es completen amb un antropònim (Balboa, Amador, Juliana, Nadal, Mistral, Maria). En segon lloc, tenim noms atractius (ses Veles, BonEstar, Molinos del Rey); finalment, tenim dos casos a veïnat (Mar del Sur i Mar del Plata), que atribuïm a la compleció del conjunt de noms de carrer de les Meravelles referit a mars del món. Dels onze que hem recollit, exceptuant-ne els antropònims, només dos estan en català:

Apartaments	6
Edifici	4
Absència de partícula	1

Els habitatges de lloguer turístic: els darrers anys, l'economia turística s'ha diversificat; mentre que tradicionalment els hotels eren els receptors estrella dels turistes, de cop sorgí i s'expandí com a taca d'oli el lloguer turístic. El Govern de les Illes Balears el regulà i, el 20 de juliol de 2018, llançà una aplicació per als telèfons mòbils per consultar-hi tots els apartaments inscrits legalment, anomenada «Verificador lloguer turístic Mallorca». Se suposa que l'aplicació et mostra els habitatges georeferenciats, però realment n'hi ha molts que no els trobam al mapa i d'altres que estan mal ubicats. A més de consultar el mapa, hem consultat carrer per carrer tots els habitatges de lloguer turístic de s'Arenal, per no deixar-nos-en cap. Hi trobam errors, com ara la mala inscripció de l'adreça, per exemple, de manera que és possible que se'ns hagi escapat qualche habitatge. Les llicències que hem trobat són majoritàriament ETV; algunes, VT i una és ETV60. Hem trobat 96 habitatges, consultats entre el 23 i el 26 de setembre de 2019, entre el carrer del Déntol (Can Pastilla) fins a l'avinguda de Son Verí (Son Verí de Marina), passant per ses Cadenes, però exceptuant la zona des Pil·larí i els horts de Son Sunyer:

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Can Jofre	Carrer del Déntol, 88	Can Pastilla	4165
Villa Can Pastilla 2	Carrer del Pop, 17	Can Pastilla	3445
Villa Can Pastilla 1	Carrer del Pop, 15	Can Pastilla	3446

tenint en compte la primera partícula amb què apareixen. Són: Año 1935 – Villa Romana i Cantonada Mas – Alòs.

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Villa Marina Cala Estància	Carrer de la Sípia, 10	Can Pastilla	7885
Ca na Llull	Carrer de la Sípia, 26	Can Pastilla	2465
Can Castelló	Carrer del Congre, 31	Can Pastilla	2867
Villa Mercedes	Carrer de l'Oblada, 21	Can Pastilla	10045
Vivienda Unifamiliar	Carrer de l'Oblada, 14	Can Pastilla	10787
La Pineda	Carrer de l'Oblada, 11	Can Pastilla	12470
La Galera	Carrer de l'Anfós, 12	Can Pastilla	11756
Casa Antonio	Carrer d'Antoni Llabrés i Morey, 15	Can Pastilla	7430
Villa Boje	Carrer de Miquel Massutí, 7A	Can Pastilla	4014
Cala Estància	Carrer de Cala Estància, 17	Can Pastilla	6801
San Antonio de la Playa	Carrer de Sant Antoni de la Platja, 2	Can Pastilla	6944
Prolongación Sertori, 15 B	Carrer prolongació de Sertori, 15B	Can Pastilla	8180
Son Cayos	Carrer d'Eaktai Ahn, 26	Can Pastilla	10258
Can Lujan	Carrer de Bellamar, 9	Can Pastilla	6167
Villa Can Pastilla	Carrer de Plini, 4	Can Pastilla	8564
Can Pastilla	Avinguda de Bartomeu Riutort, 83, baixos	Ses Fontanelles	9253
Son Veler	Carrer del Veler, 4, baixos	Ses Fontanelles	10419
Grua 18	Carrer de la Grua, 18	La Ribera	11666
Villa ses Fontanelles	Carrer del Flamenc, 27 ⁵⁸	La Ribera	7469
Vista es Pontàs	Carrer del Flamenc, 21	La Ribera	4930
Villa Pelicano	Carrer del Pelicà, 5, baixos	La Ribera	6426
Villa Isabel	Carrer del Pelicà, 31	La Ribera	2252
Houm Villa Molí	Carrer de Samil, 22	Ca na Vidriera	4269

58 El carrer arriba fins al número 19. Deu ser el 17?

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Houm Villa Molí	Carrer de Samil, 24	Establit de Ca na Vidriera	4276
Cristaina	Carrer de Samil, 34, baixos	Establit de Ca na Vidriera	10144
Villa Marbella	Carrer de Marbella, 47	Sometimes	9626
Nadal Reus	Carrer d'Atenes, 4	Sometimes	310 (VT)
Villa Playa de Palma	Carrer de Santander, 6 - A	Sometimes	6333
Villa Santander	Carrer de Santander, 8	Sometimes	4597
Villa Arenas	Carrer de Bartomeu Xamena (abans, Arenas de Bilbao), 32A	Sometimes	2065 (VT)
Ses Voltes	Carrer de Vilagarcía de Arousa, 9	Sometimes	5439
Houm Villa Plaza Arosa	Carrer de Vilagarcía de Arousa, 10	Sometimes	11160
Houm Villa Son Rigo	Vilagarcía de Arousa, 14	Sometimes	4004
Houm Villa Natura	Carrer de Vilagarcía de Arousa, 16	Sometimes	9304
Can Tanca	Camí del Palmer ⁵⁹	Fora vila	4237
Houm Villa Nets	Carrer de la Mar Adriàtica, 4	Les Meravelles	2691
Los Brezos	Avinguda de Son Rigo, 17	Les Meravelles	9466
Villa Teresa	Avinguda de Son Rigo, 38	Les Meravelles	12319
Mar Roja 2	Carrer de la Mar Roja, 2	Les Meravelles	12244
Villa Sometime	Carrer de la Mar de les Antilles, 1	Les Meravelles	3613
Villa Ramon	Carrer de la Mar Jònica, 3	Les Meravelles	7178
Can Bujosa	Carrer de la Mar Negra, 11A	Les Meravelles	2136 (VT)
Villa Mar Negra	Carrer de la Mar Negra, 12	Les Meravelles	11381

⁵⁹ Inscrit a l'avinguda de Son Rigo, però realment és a un tram sense asfaltar i sense denominació oficial del camí del Palmer; el Google Maps el registra erròniament com a extensió del carrer del Violer.

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Can Jaume	Carrer de la Mar Negra, solar D	Les Meravelles	1877 (VT)
Villa Maravillas	Carrer de la Mar Menor, 11	Les Meravelles	9719
Villa Matias	Carrer de les Parcel·les, 9	Les Meravelles	9770
Chalet Las Maravillas	Carrer de les Parcel·les, 15	Les Meravelles	7008
Pedro	Carrer de les Parcel·les, 26	Les Meravelles	12222
Villa Carla	Carrer de les Parcel·les, 31	Les Meravelles	7828
La Casita	Carrer de les Parcel·les, 36A	Les Meravelles	9865
Llinya,7	Carrer de la Llinya, 7	Les Meravelles	3207
Villa Els Pins	Carrer de les Canyes, 25	Les Meravelles	8740
Villa Maravilla	Carrer de Miquel Pellisa, 9	Les Meravelles	5612
Playa de Palma Beach House	Carrer de Sant Ramon Nonat, 13	Les Meravelles	11061
Casa Marina	Camí del Palmer, S7N ⁶⁰	Fora vila?	3149
Villa Trobadors	Carrer dels Trobadors, 10	s'Arenal - Palma	6000
Villa Tossals	Carrer del Tossal, 5	s'Arenal - Palma	5996
Vintage Tossal, 8	Carrer del Tossal, 8	s'Arenal - Palma	7158
Villa Las Lomas	Carrer de la Duna, 5	s'Arenal - Palma	5999
Can Juan	Carrer H, 51, baixos	Bellavista	10022
Villa Toscana	Carrer A, 3	Bellavista	9651
Villa Bellavista de s'Arenal	Carrer D, 3	Bellavista	10158
Villa Es Pinar	Carrer H, 59	Bellavista	13007 (ETV 60)
Arenal Los Tupas	Carrer K, 8	Bellavista	4714
Can Ventayol	Camí de Ca na Gabriela, 20	Montemar	13696
Can Benavent	Camí de Ca na Gabriela, 22	Montemar	8676
Casa Ferran	Carrer de Ferran Alzamora, 25, baixos	S'Arenal – Palma	8781

60 És mal de saber on és; a l'aplicació està mal georeferenciada i la numeració no l'entem.

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Plaça de ses Copinyes	Plaça dels Nins, 14	S'Arenal – Palma	10202
Amilcar, 13	Carrer d'Amilcar, 13	S'Arenal – Palma	10559
Pura Vida	Carrer d'Amilcar, 23	S'Arenal – Palma	10760
Nafeti	Carrer d'Amilcar, 35	S'Arenal – Palma	8496
Ca na Miquela	Carrer de Trasimè, 56B	S'Arenal – Palma	9623
Lisboa House	Carrer de Lisboa, 21	S'Arenal – Palma	11705
Alma Home	Carrer de Sant Cristòfol, 39	S'Arenal – Lluçmajor	8398
S'Hort de Son Verí	Carrer de Sant Cristòfol, polígon 5, parcel·la 31	S'Arenal – Lluçmajor	6607
Casita Arenal	Carrer de Maria Antònia Salvà, 9	S'Arenal – Lluçmajor	11018
Casa Rodam	Carrer de Maria Antònia Salvà, 26, baixos	S'Arenal – Lluçmajor	6105
Villa Bueno	Carrer de Berga, 67	S'Arenal – Lluçmajor	9631
Cas Conco	Carrer del Gran i General Consell, 23	S'Arenal – Lluçmajor	10848
Ca'n Joan Canonge	Carrer del Gran i General Consell, 24	S'Arenal – Lluçmajor	10871
Casa antiga reformada junto al mar	Carrer del Gran i General Consell, 44	S'Arenal – Lluçmajor	11166
Ca na Manoli	Carrer de Formentera, 4	S'Arenal – Lluçmajor	11350
Son Verí	Carrer de Costa i Llobera, 8	Son Verí de Marina	11176
Casa Son Verí	Carrer de Costa i Llobera, 28	Son Verí de Marina	6869
Sol Verí	Carrer de Miquel dels Sants Oliver, 11	Son Verí de Marina	988
Arenal Son Verí	Carrer de Miquel dels Sants Oliver, 15	Son Verí de Marina	4473

Nom oficial	Adreça	Lloc	Núm. de registre
Son Verí de la Marina	Carrer de Miquel dels Sants Oliver, cantonada amb Fra Juníper Serra, 15	Son Verí de Marina	4321
Villa Ribera de Son Verí	Carrer de Llorenç Riber, 2	Son Verí de Marina	7477
Habitatge d'estada turística a Son Verí	Carrer de Llorenç Riber, 8	Son Verí de Marina	8927
Villa Son Verí de Dalt	Carrer de Joan Alcover, 2	Son Verí de Marina	9795
Villa Son Verí Miramar	Carrer de Joan Alcover, 8	Son Verí de Marina	11224
Son Verí d'Abaix (Izquierda)	Carrer de Fra Juníper Serra, 6 – Esquerra	Son Verí de Marina	7551
Son Verí d'Abaix (Derecha)	Carrer de Fra Juníper Serra, 6 - Dreta	Son Verí de Marina	7552
Son Verí	Carrer de Fra Juníper Serra, 19	Son Verí de Marina	994
Palma Apartments Son Verí	Carrer de Fra Juníper Serra, 21	Son Verí de Marina	8356
Villa Mar	Carrer de Fra Juníper Serra, 28	Son Verí de Marina	9762
Villa Kamok	Carrer de Fra Juníper Serra, 36	Son Verí de Marina	5548
Son Verí Vell	Avinguda de Son Verí, 9	Son Verí de Marina	4082

D'aquests topònims, en podem fer aquesta classificació tenint en compte només la primera partícula, atès que diversos noms s'entremesclen (Villa + nom de lloc, carrer, etc.):

Villa	40
Nom de lloc	15
Can / Ca na / Son	13
Casa / Casita / Chalet	9
Carrer	6
Nom en anglès	4

Nom de persona	3
Altres	10

Si desglossam els «Villa», en podem fer la classificació següent:

Nom de lloc	15
Nom de carrer	8
Nom de persona	7
Nom de lloc de fora, inventat o inspirat	6
Nom d'hotel	2
Altres	3

Si analitzam els topònims, trobam naturalment una majoria de noms de la zona: Can Pastilla, Cala Estància, San Antonio de la Playa, La Galera, Son Cayos, es Pontàs, Playa de Palma, Sometimes, Maravillas, Bellavista de s'Arenal, es Pinar, Son Verí, s'Hort de Son Verí, Son Verí de la Marina, Son Verí d'Abaix [sic], Son Verí d'Alt [sic], Son Verí Vell. D'altres topònims són inventats o d'altres bandes: La Pineda, Los Brezos, Kamok (Kenya).

També trobam noms més o menys reivindicatius, com plaça de ses Copinyes, que era el nom popular usat antigament per a la plaça dels Nins de s'Arenal. També Villa Arenas, que fa referència a l'antiga denominació del carrer Arenas de Bilbao, a Sometimes, actualment de Bartomeu Xamena i del qual ja hem parlat.

Si analitzam els antropònims amb forma tradicional catalana, hi trobam llinatges (Can Castelló, Ca na Lull, Can Ventayol, Can Benavent), noms (Can Luján,⁶¹ Can Joan, Ca na Manoli, Ca na Miquela, Can Jofre), malnoms (Can Tanca, Can Joan Canonje). Finalment, tenim el nom familiar Cas Conco i Son Veler, que és un nom inventat amb la partícula Son + el nom del carrer on hi ha l'habitatge: carrer del Veler.⁶²

Una altra classe de noms que trobam interessant comentar són aquells que ja estaven adscrits a l'habitatge. De tretze que n'hem trobats, sis mantenen el nom antic. Tenim els casos de Can Castelló i Villa Mercedes, a Can Pastilla; Villa Marbella (Bethana, originalment), a la Ribera; Villa Natura (Haus Hubertus, originalment), a Sometimes; Villa Maravillas (Villa San Miguel, originalment) i Villa Carla (nom original desaparegut i substituït pel nou), a les Meravelles; Las Lomas i Can Benavent, a s'Arenal; Casa Son Verí (Vidal Pou), Sol Verí, Villa Son Verí d'Alt (Los Sauces), Villa Son Verí Miramar (Can Miralles) i Villa Kamok, a Son Verí de Marina.

Sembla que la tria de noms no preocupa gaire, en general, i es recorre a topònims majors de la zona (32%) o als noms relatius o inspirats amb la denominació del carrer o plaça (21%).⁶³ Sembla, també, que l'ús de «villa» és motivat pel negoci, atès

61 Luján és un nom espanyol.

62 Aquí hi trobaren una cova funerària de l'edat del bronze, que excavà Fra Joan Llabrés Ramis amb els alumnes de la Porciúncula el 1966.

63 De fet, segons quins topònims són en realitat motivats pels noms del carrer: «Cala Estància» està situat al carrer de Cala Estància; «San Antonio de la Playa», al carrer de Sant Antoni de la Platja; fins i tot «Casa Antonio» deu ser perquè és al carrer d'Antoni Llabrés i Morey, i «Casa Ferran», perquè és al carrer de Ferran Alzamora. Els dos primers els hem inclòs en els dos percentatges.

que tradicionalment és emprat per la classe benestant, cosa que aporta un cert estatus simbòlic; per això, el 40% de les denominacions d'habitatges tenen aquesta partícula. Ara bé, i és ben significatiu, en la denominació prèvia al boom del lloguer turístic estava molt més igualat, com hem vist, l'ús de Can i Villa. De tots aquests noms, tan sols hi ha dos habitatges relacionats amb la ruralia: Ca na Vidriera, habitatge convertit en lloguer turístic amb el nom de Villa Molí —atès que el molí aigüader està aferrat a la casa— i Can Tanca, del qual es conserva el nom.

LES ZONES TURISTITZADES TEMÀTIQUES

Atès que del carrer del Jamón i del carrer de la Cervesa en parlarà Omar Trujillo, en aquest apartat definirem la zona coneguda popularment com a **zona dels holandesos** (zona de los holandeses, en l'ús castellà). Amb aquesta denominació és com els residents distingim un tram, principalment de la primera línia de s'Arenal, dedicat al turisme de gatera, del qual són partícips els turistes neerlandesos.⁶⁴ Com que es tracta d'una zona festiva, on hi ha locals d'oci i on, a més, s'hi ha estès la moda de beure alcohol al carrer (*botellón*) (pràctica no tant habitual del turisme alemany, malgrat que també els germànics beuen al carrer), els límits són aproximatius. D'aquesta manera, podem considerar el balneari 2 com l'epicentre de la zona dels holandesos i, a grans termes, hi podem incloure les illetes entre el carrer d'Amílcar i el de Ferran Alzamora i el carrer de Cartago i de Trasimè (primera i segona línies).

La Iglesia de Cristal: per qualsevol veí de la Porciúncula és un nom que hem sentit quan un grup de turistes de la IMSERSO ens han demanat com hi poden arribar. És un nom utilitzat per a la promoció turística en guies, i sobretot amb vista al turisme estatal i d'una certa edat, que no cerca l'oferta turística alemanya, sinó un entorn més de cultura i recolliment. Llorenç Sastre, antic guia de Viatges Barceló, ens informa que el nom fou inventat pels guies turístics al voltant del 1985, com a reclam per als viatgers de la IMSERSO. Actualment, és un nom amb molta de força i sempre reservat als turistes, ja que els residents no l'empram mai, per això l'hem anotat només en castellà. L'església de la Mare de Déu dels Àngels, de la Porciúncula, és una construcció consagrada el 6 d'octubre de 1968 i que es caracteritza per estar envoltada tota de 39 grans vitralls, que consten de 600 metres quadrats de vidre i llum de colors, atribut que ha esdevingut clau per a la promoció turística. L'església és obra de Fra Antoni Bauzà Gayà, TOR i l'arquitecte Josep Ferragut Pou (Palma, 1912–1968), que morí vuit mesos abans que fos consagrada.

TOPÒNIMS D'IMPOSICIÓ HORITZONTAL

En aquest apartat tractam els topònims que tenen com a origen la formació purament popular, sense que s'hagin format, a priori, a partir d'un nom imposat per l'Administració o per empreses.

Sa roca des Turistes i sa cova Verda: malgrat l'aparença del topònim, és anterior a l'arribada del turisme de masses. Cosme Aguiló recollí i resolgué l'origen del topònim de **sa roca des Turistes**, informació a la qual no afegirem res més que la cita: «És una roca plana, d'uns 3 m de diàmetre, un poc separada de la costa. A la part de fora, hi ha uns escalons tallats dins la roca per accedir-hi des d'una embarcació. La senyora de Son Grauet hi tenia una post per arribar-hi. Tot i la seva modernitat, és anterior a l'arribada del turisme de masses dels anys seixanta. Un informador m'assegurava que quan era al·lotell ja l'anomenaven així. Vaig saber

⁶⁴ Quedarà pendent fer un estudi de la toponímia que fa servir el turisme neerlandès, i aclarir si empren un nom per definir la seva zona, al marge de la dels alemanys.

més tard que la varen batejar així un grup d'amics que freqüentaven aquest lloc, entre els quals, Miquel Busca. Li posaren el nom vers 1932-1933. Un d'aquells joves era trencador i va fer uns aferralls a la roca, a la part de la mar, per poder-hi pujar millor» (AGUILÓ 1996: 138). És un topònim que també hem recollit en castellà: la roca de los Turistas.

Si continuam la costa de la Marina, hi trobarem la popularment coneguda com **sa cova Verda**. L'any 1996 Cosme Aguiló anotava que era un «nom posat per joves, no fa més de trenta o quaranta anys» i que «no manquen vells que diuen que és el nom modern de *sa cova d'en Sanegà*». També recollí un altre nom referit a la cova: *sa cova dets Ossos*, però advertí que «és un nom més recent encara, sense tradició ni gaire popularitat» i de motivació desconeguda (AGUILÓ 1996: 136). Cal dir que aquest darrer nom no l'hem sentit mai; en canvi, el primer l'hem sentit tant en català com en castellà: la cueva Verde. La motivació del nom de la cova sembla que és perquè, quan s'hi entra per la mar, l'aigua de la cova es veu de color verd turquesa.

A l'altre extrem de s'Arenal, a la zona des Carnatge, passat Can Pastilla i lloc conegut popularment com es Búnquers, hi ha una altra cova Verda: es tracta d'un topònim aportat per la informadora Catalina Reynés i explica que fa referència al fet que a la cova sempre hi havia molsa. Es tracta de la cova de sa Gata, nom que ja recull Joan Binimelis el 1595 a la *Descripció Particular de l'illa de Mallorca e viles* (GALIANA 2015: 89).

El Sare: ús alternatiu i que originàriament emprava un cert grup social per referir-se a s'Arenal. Actualment, és vigent i és àmpliament conegut des dels adolescents d'avui en dia fins als qui tenen uns 35-40 anys, l'emprin o no. Malgrat la popularització massiva devers mitjan anys noranta, n'hem de situar l'origen a mitjan anys vuitanta.

En el grup de Facebook «No eres del Arenal si no...», el 5 de març un membre demanà si feia molt de temps que la gent en deia El Sare; la conversa suscità 36 comentaris, entre els quals hi ha informació ben clarificadora.⁶⁵ Una participant de 45 anys digué que el 1985 va sentir el topònim per primera vegada. Un altre digué que en té 46 i que de jove també en deia així; ambdós coincideixen que es formà en l'ambient dels locals d'oci, com el Tai Tai o *La Bolera* —Olimpic Bowling—. Del Tai Tai, de fet, dos participants afirmen que es formà allà mateix, entre la gent que hi sovintejava a final dels anys vuitanta. Dos participants en el grup aporten altres noms de formació semblant, generalment corresponents a barriades populars de Palma: Sonfe (Son Ferriol), Songo (Son Gotleu), El Pila (Es Pil·lari), Sanjo (Sant Jordi). Jordi Martorell ens aporta, a més, els topònims Sonrapa (Son Rapinya), La Vile (sa Vileta), Sonco (Son Cotoner), La Sole (la Soledat), Sonba (Son Banyà), Canpas o Canpa (Can Pastilla) i Sonarma (Son Armadans). Naturalment, és possible que n'hi hagi més.

És ben clar que l'origen d'aquest fenomen toponímic castellanitzador forma part d'un cert grup social que hom defineix popularment als Països Catalans amb el nom de *quillos*. En tenim una bona mostra en el portal infobalea.com, que és una espècie de xarxa social prèvia al model actual, pròpia d'aquest grup social en la nostra adolescència, fa devers 10-15 anys, època en què coneguèrem el topònim El Sare. Fent-ne una cerca, hi trobam tres referències d'ús entre el 2006 i el 2008 per gent que ara tendria 26, 28 i 30 anys.

⁶⁵ No n'indicam els noms dels participants, atès que és un grup privat. Aquest grup és, actualment, el gran fòrum social de s'Arenal. El 22 de setembre de 2019 tenia 5.989 membres. El 12 de juny vàrem fer una enquesta per veure d'on eren o on vivien: de 472 respostes, 252 contestaren que eren de s'Arenal de la banda de Lluçmajor; 132 de la banda de Palma; 76 vivien a les urbanitzacions de Lluçmajor; 4, a les Meravelles; 3, a Sometimes; 2, a Son Verí; 2, a Bellavista (Palma); 2, a ses Cadenes i 1, a la Ribera.

Probablement, aquest fenomen lingüístic és d'importació peninsular, del qual co-neixem, per exemple, Santaco (Santa Coloma de Gramanet). El procés de creació d'aquests topònims és ben senzill: se'n conserva o bé l'article o bé la partícula Son o Sant —castellanitzat en *san*—, que s'aglutina; aleshores el topònim restant pateix un procés d'apòcope, de manera que perd la darrera o darreres síl·labes, perquè quedi una paraula de dues o tres síl·labes com a molt. Finalment, el cas de mots resultants de tres síl·labes (en les quals hem de comptar la de l'article, si en té), es pronuncien planes i, en el cas de dues, agudes. Naturalment, tot amb fonètica castellana, perquè en converses en català no se sol emprar, o bé es fa per remarcar, explícitament la procedència castellana del mot.

La Playa de Las Sirenas: és el caló o calonet de Sant Antoni, la primera cala que hi havia passada la platja de s'Arenal, la qual fou objecte d'una regeneració i ampliació de l'arena i quedà més gran. Sembla que el nom es perdé⁶⁶ i la comunitat castellanoparlant adoptà el nom de La Playita i, posteriorment, Playa de Las Sirenas. Aquest darrer nom és el que més hem sentit i creim que és bastant popular: es deu al restaurant Las Sirenas, situat ben enfront de Cas Santjoaners, fent cap de cantó entre el carrer de Roses i el tram pel qual s'accedeix al caló. Aquest restaurant l'obrí el conjunt musical El Duo Dinámico l'any 1963, però no fou fins l'any 1991 que es reobrí com a bar i posteriorment com a restaurant, quan es començà a parlar de la Playa de Las Sirenas.

Fa no gaire ha ressorgit, en català, dir-ne es Caló, perdent l'especificador de Sant Antoni; això es deu al bar de platja i escola de surf del Club Nàutic, anomenat Es Caló Surf School & Drinks, obert el 2015. Segons l'informador Gabriel Ferrer, abans de dir-se Las Sirenas, fruit d'un altre bar de platja allà mateix, se'n digué platja des Francès, car el propietari del bar aleshores era de França. Curiosament, un neotopònim desaparegut referit a l'altre extrem de la platja de s'Arenal; l'antic racó d'en Ripoll es digué, els primers anys de la turistització, Racó de La Sirena,⁶⁷ pel bar de platja que hi havia just allà i que fou molt popular. Extraïm els dos noms del Mapa General de Mallorca, de Passarius (1958).

Les places i els parcs: a les Meravelles, tenim tradicionalment dos espais de trobada veïnal. Un és la **plaça de les Meravelles**,⁶⁸ la qual oficialment és anomenada plaça de Sant Ferran.⁶⁹ Hi ha una gran zona enjardinada, oficialment anomenada (parc de) les Meravelles. També és coneguda com la plaça del Riu, perquè a la part posterior hi ha el complex comercial anomenat Riu Centre, popularment conegut com *es Riu*, estrenat el novembre de 1982, el qual s'integra estèticament amb l'església. L'altre és el conegut popularment com **parc de les Meravelles**, malgrat que oficialment, i des de fa uns quants anys, es denomina passeig de Vicenç Ferrer.⁷⁰ Sempre ha funcionat com a parc, i és l'espai de trobada veïnal quan l'AV fa les festes, però malgrat això no consta oficialment com a zona enjardinada.

66 Cosme Aguiló el 1996 ja apunta que «ja hi ha poca gent que recordi aquest curiós hagiòtopònim, de moment sense explicació.» (AGUILÓ 1996: 138).

67 En aquest endret també documentam el nom Platja d'Or, recollit al Mapa Topogràfic Nacional de España 1:25.000 (1990), fitxa Palma 698-IV (38-27). El nom deu provenir de l'Hotel Playa d'Or, que ja apareix al Mapa General de Mallorca de 1958.

68 Oficialment, l'article és invariable, però popularment els més joves diem ses Meravelles i els grans, Maravilles, sense article, amb la forma original castellana —Las Maravillas— catalanitzada fonèticament.

69 Nom posat el 2009. No hi ha cap placa de la plaça de Sant Ferran, malgrat que apareix amb aquest nom a Bibiloni 2012. El nom de la plaça es deu a l'església, dedicada a Sant Ferran per mor que el propietari dels terrenys era, abans de parcel·lar-los, Ferran Alzamora Gomà (Palma, 1868-1947).

70 La plaça del passeig de Vicenç Ferrer, posada el 2009 (BIBILONI 2012), va desaparèixer poc temps després que la hi instal·lassin.

La plaça corresponent a la part de Palma per antonomàsia s'anomena actualment **plaça dels Nins**. Històricament, ha tengut diversos noms: el primer de tot va ser plaza del Sol y Glorieta, i l'hi imposaren l'any 1937, quan l'acabaren de construir. El 8 de novembre de 1955, aprofitant que aquest nom estava repetit, el canviaren per plaza del Generalísimo. Mateu Joan Florit, a *S'Arenal de Mallorca*, el gener del 1982 explicava que es digué popularment de La Paloma, per una merceria que hi havia amb aquest nom, i que ningú no li digué mai del Generalísimo. El nom popular més antic i més anomenat, però, és el de plaça de ses Copinyes, que té com a origen i motivació probablement unes figures semblants a copinyes que hi havia a les entrades de la plaça, que estava tancada per unes balustrades de marès tornejat.⁷¹ Una altra possibilitat de la motivació del nom popular és que al paviment hi havia arena amb copinyes de la mar. La plaça fou reformada i devers l'any 1970 desaparegué aquesta construcció, de la qual solament es conserva el pou de l'aljub. El més interessant de tot és com acabà per ser la plaça dels Nins: el 13 de setembre de 1979, a proposta dels veïns i motivat per la presència dels infants que hi jugaven, triaren aquest nom (BIBILONI 2012). D'aquesta manera, tenim un nom de tria popular que ha passat a ser l'oficial.

A la intersecció entre el carrer de Trasimè i el carrer del Quarter, hi ha una plaça que oficialment mai no ha tengut consideració administrativa com a tal. Desconeixem si ha arribat a tenir altres noms, però la denominació vigent és **plaça de s'Eroski**, atès que hi ha un supermercat d'aquesta cadena. D'aquesta manera, el supermercat ha donat nom durant molts d'anys a la plaça i, depenent del canvi de cadena, ha canviat de nom: plaça des COP, Gigante, SYP, Caprabo i Eroski. També hi hagué un establiment d'oci, anomenat Olímpic Bowling, motiu pel qual la gent conegué la plaça com a plaça de la Bolera. L'abril de 1982 *S'Arenal de Mallorca* parlava d'aquesta plaça i en deia plaça de la Vinya, a més, indicava que era propietat particular. A l'article es documenta l'Olímpic Bowling i el «Superarenal, abans COP» (*S'Arenal de Mallorca*, abril de 1982: 8). El cas és que no hem documentat enlloc més aquest nom, tant per la part administrativa com per via oral, però almenys els anys vuitanta estigué en ús, perquè a la pàgina 15 del número que acabam de comentar hi ha un anunci del local d'oci topless anomenat Beach Comber, que el situa a la «Plaza La Viña, 10 (Esquina Toldo)».

A la part baixa⁷² de la banda de Lluçmajor, tenim la **plaça Taronja**: «Aquesta plaça s'anomenà “plaza Nueva” el 24 d'abril de 1920; el 12 de març de 1929 el nom fou canviat pel de “Reina María Cristina” (FONT 1975: 22) i, el 4 de juny de 1931, pel de “Mariana Pineda” (Foch y Fum, 12 de juny de 1931: 3). Durant el franquisme, fou recobrat el nom monàrquic i fins a dia d'avui, malgrat que popularment es coneix amb el nom de plaça Taronja, pel disseny urbanístic d'enrajolat d'aquest color, quan la remodelaren a final dels anys 1970» (MARTORELL 2019: 118). Hem reparat que hi ha gent que en diu plaça Grogga, i ens consta que abans de la reforma dels anys setanta es coneixia també com a plaça des Pins, per motius que no necessiten explicació.⁷³

A la part alta de s'Arenal de la banda de Lluçmajor, tenim la **plaça des Mercat**. Com

71 Catalina Reynés i sa mare, Margalida Obrador, asseguren que a aquesta figura li deien «sa copinya», malgrat que nosaltres apuntem la possibilitat que fos realment un sol, en relació amb el nom administratiu de la plaça.

72 Com que la vila antiga de s'Arenal se situa dalt d'un turó, actualment, a la banda de Lluçmajor, la gent diferencia entre la part alta, corresponent a la part de damunt de la costa, al voltant de la plaça Major, i la part baixa, corresponent al nucli més antic (malgrat que hi ha construccions antigues a la part alta del carrer de Sant Cristòfol). Segons Onofre Llinàs, antigament parlaven de la part alta amb la denominació de «part damunt sa via», car la via del tren de Palma a Santanyí (1916-1964) feia de frontera, i certament correspon, si fa no fa, a la frontera actual (LLINÀS 1995: 85).

73 A febrer de 2022 la plaça es troba enderrocada per remodelar-la, i ha perdut completament el color que la caracteritzava.

la major part del poble en aquella zona, és de construcció molt més recent. L'anomenaren primerament plaça de la Lactància, però poc després adoptà el nom oficial de plaça Major. Malgrat això, popularment molta de gent la coneix com la plaça des Mercat, car hi fan mercat cada dijous al matí.

Quant als noms populars dels parcs, hem de destacar el del costat de la plaça Major i les oficines de l'Ajuntament de Lluçmajor, el qual no tenia nom oficial fins que aprovaren, el 24 d'abril de 2018, denominar-lo parc de Joan Ferre Pomar,⁷⁴ en honor a un veïnat mort recentment de manera prematura i que treballà molts d'anys per la vida cultural de s'Arenal. La gent, però, fins ara el coneixia amb diversos noms: **parc de Dalt** (o parque de Arriba), parc Gran (o parque Grande), parc de s'Ajuntament (o del Ayuntamiento), parc des Mercadona (o del Mercadona) o parc Urbà (o parque Urbano), aquest nom darrer emprat també de manera oficiosa per l'Ajuntament. La gent que diu parc Gran ho fa per diferenciar el parc Petit o parc de s'Estació, que és el que hi ha a la plaça de l'Estació, també coneguda com a **(plaza de) Los Columpios**, atès que en bona part de la plaça hi ha gronxadors per als infants. Un altre nom que hem documentat és el del petit parc que fa mitja lluna al carrer de Girona, que a febrer de 2022 no té denominació oficial, i que als anys 80 i 90 la gent el coneixia com a **parque de la Fuente fría**, a causa de la font que hi havia.

Els spots del surf de vela (windsurf), surf d'estel (kitesurf) i surf: a la XVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia (2004), Gabriel Alomar Garau recollí per primera vegada aquesta classe de topònims.⁷⁵ En el món d'aquestes pràctiques d'esport aquàtic, el concepte anglès d'*spot* (lloc, àrea o part particular) és imprescindible: «La paraula anglesa *spot* es fa servir per designar, en el cas que ens ocupa, una localització —platja o escull— on concorren unes singulars condicions per al *windsurfing*, el *kitesurf*, el surf o el *bodyboard* (ALOMAR 2004: 319)». A s'Arenal, conviuen uns quants spots al llarg de la platja, que Alomar exposa al seu treball i la informació dels quals resumim:

- **El Cero, es Zero:** genèric. Hi fan surf de vela, surf d'estel i, esporàdicament, surf. Alomar proposa dues possibles etiologies, en què tal vegada hi ha confluència: 1) És la zona on antigament hi havia el Balneari 0; 2) El carrer de Ciceró desemboca a l'extrem de la platja: «és possible que es produís una mena de metonímia que desmembrés Ciceró en dues parts sil·làbiques i de la darrera en resultés Ceró, i que una persona no versada en autors clàssics en deduí el castellanisme Cero» (ALOMAR 2004: 324-325).
- **Cayo Coco:** microtopònim d'El Cero. Topònim poc usat referit a l'escullera del Club Nàutic de Can Pastilla. Etiologia desconeguda.
- **El Barón:** microtopònim d'El Cero. Topònim en desús referit al mateix indret que Cayo Coco. «Metonímia construïda amb el llinatge d'un prestigiós windsurfista local, de nom Carlos Baronet. [...] Una expressió normal per referir-se a aquesta àrea és “la ola del Baronet”» (ALOMAR 2004: 325).
- **El Spot, s'spot:** genèric. Carrer del Vaixell, davant l'Hotel El Cid. És un lloc de reunió i concentració, i darrere hi ha l'aparcament per als practicants de surf de vela.
- **El Césped:** microtopònim. Zona enjardinada del passeig abans d'arribar a l'arena, davant l'Hotel El Cid.
- **El Uno:** forma única. Hi fan surf de vela i d'estel. Correspon al mateix lloc que El Spot: aquells que fan servir El Cero empren El Uno, i altres colles en diuen El Spot. Segons Alomar, «el Uno és un neotopònim que descriu la seva contigüitat especial amb el Cero» (ALOMAR 2004: 325).
- **El Aya, s'Aya:** genèric. Surf de vela i d'estel. Spot situat al final del camí de Ca

⁷⁴ N'inauguraren la placa el 29 de juny de 2018, primer dia de les festes de Sant Cristòfol.

⁷⁵ Patricia Peñas de Haro el 2010 publicà un altre treball molt semblant, a la XXIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia, però no hi tractà els topònims de s'Arenal.

na Gabriela, davant l'Hotel Aya. Al lateral de l'Aya hi solen aparcar i és «lloc de concentració dels practicants de surf que compareixen quasi exclusivament durant els episodis de vent de NW (mestral)» (ALOMAR 2004: 324).

- **El Fontanellas, es Fontanelles:** genèric. Hi fan surf de vela. Davant el restaurant ses Fontanelles. Aquest spot era conegut abans amb el nom de Marimón, «igualmente inferit del nom del restaurant El Marimón que hi havia a la zona dunar, ara desapareguda, de s'Arenal» (ALOMAR 2004: 324).
- **El Anticero:** genèric i forma única. Hi fan surf de vela. Designa la cantonada est de s'Arenal, en oposició a la cantonada oest, de Can Pastilla.

Núria Melià, practicant habitual de surf d'estel des del 2015 i catalanoparlant, ens indica que fa servir es Zero i s'Aquari. El segon topònim fa referència al Palma Aquàrium, topònim corresponent a El Fontanellas que anotà Alomar el 2004 i Melià no ha sentit. Podem afirmar que la construcció de l'aquari el 2007 desplaça el topònim més antic.

Aquests neotopònims són ben interessants a l'hora d'explicar com ha repercutit en l'àmbit de la concepció de l'espai la revolució turística i a Mallorca, i l'agressivitat amb què ha repercutit a s'Arenal en la desaparició dels topònims tradicionals i la imposició d'una nova zonificació del litoral. Veiem que uns primers nous topònims esdevenen madurs i en generen d'altres, en el rol de la nova concepció.

Els topònims El Cero, El Uno i El Anticero per nosaltres són ben clars: responen al fet toponímic que hem explicat dels balnearis: el primer de tots és indiscutiblement el mateix cas que l'Antic Balneari 0, que empren encara a Can Pastilla; és la romanalla encara vigent de la primera configuració dels balnearis, que és quan entraren els esports aquàtics a Mallorca. D'aquesta manera, El Uno s'explica perquè és on hi havia de fet el Balneari 1, i l'Anticero té aquest nom precisament perquè allà ja no hi havia cap balneari, atès que l'antic Balneari 9 se situava abans de l'extrem litoral. En segon lloc, tenim els hotels com a generadors de seccions dins l'espai litoral; és el cas d'El Aya i també del topònim en desús El Fontanellas, atès que en aquell endret no només hi havia el restaurant, sinó l'Hotel Fontanellas Playa, que és el que considerem que ha fet força alhora de desplaçar el topònim de ses Fontanelles. Si bé la possessió —actualment, desapareguda— antigament anava des del carrer del Vaixell/camí de Can Bogueta fins al camí de la Síquia —camí de Can Alegria—, el cas és que el nom de les fonts es deu just en front de l'espai on hi havia les cases de la possessió; és a dir, davant l'Hotel El Cid. Actualment, per tant, s'ha generat un nou punt dins la possessió que ha mantingut el nom, i s'ha oblidat per a la resta. Malgrat això, amb la nostra proposta de parades de bus, es recupera ses Fontanelles per a la parada que fins ara es deia Hotel El Cid.

NOVA TOPONÍMIA A S'ARENAL. COMUNITATS ALEMANYES (OMAR TRUJILLO)

A continuació veurem els topònims que presenten característiques absolutament distintes. Per mor de les dades disponibles, ens limitam a topònims utilitzats pels participants en el fenomen festiu típicament alemany que té lloc a s'Arenal i que és conegut com a *Ballermann*. Els topònims que utilitzen altres tipus de turistes o en altres llengües romandran desafortunadament exclosos d'aquest treball, per manca de dades. El fenomen turístic en qüestió aglomera visitants d'origen tan variat que animam els altres investigadors amb les competències corresponents que explorin els altres topònims. Com a tals, responen a especificitats culturals; no obstant això, els que presentam aquí són emfàticament signe de les diferències, tensions transnacionals o transculturals identificables en el curs de la realitat social i turística de s'Arenal.

Der Ballermann, pràctica festiva, marca i topònim a s'Arenal: *Ballermann* és el terme que s'usa col·loquialment a Alemanya per anomenar tan sols un dels diversos comportaments festius aglomerats pel discurs social espanyol sota l'etiqueta generalitzadora de «turisme de gatera». És un fenomen turístic d'«oci nocturn» que ocorre a s'Arenal aproximadament des de principi del mes d'abril a final del mes de setembre. Majoritàriament d'origen alemany, és definit per Sasha Zsabo com el prototip de «festa» o *party* posttradicional, característica de la societat de la vivència (*Erlebnisgesellschaft*) (ZSABO 2011: 20).⁷⁶ Aquest fenomen s'adscriu típicament a grups d'homes i, en menor mesura, de dones que s'articulen a Alemanya en xarxes d'amistat que viatgen a s'Arenal uns pocs dies per dedicar-se a un tipus de diversió que, en paraules de Zsabo, «per una banda, constitueix una comunitat, i, per l'altra, es permet a si mateixa assegurar-se una continuïtat» (*Ibid.*: 45. Traducció pròpia, O. T.). Afegeix l'autor que és una festa que, allunyant-se de la noció de «ritual», té desenllaços desconeguts, és a dir, que presenta escassa prescripció dels comportaments d'acord amb estructures derivades de la solidaritat, i promet als seus participants esser una «vivència» o un «descobriment».

Tot i que aquest treball cerca descriure la manera com el *Ballermann* ha produït topònims a s'Arenal i no el fenomen festiu en sí, n'hem d'anotar alguns detalls que qualsevol ment passejant i curiosa pot corroborar. Com hem dit, no ens referim a la totalitat de l'anomenat turisme de gatera, sinó a aquells individus que durant l'estiu fan festa, es diverteixen i s'alcoholitzen a s'Arenal en grups que «típicament»: a) s'abillen amb camisetes temàtiques compartides pel grup, confeccionades a Alemanya amb missatges relatius al flirteig, a Mallorca o al viatge en curs, o bé amb les camisetes de màniga curta, de vegades esquinçades, de colors fosforescents i adquirides en els principals establiments de festa de la zona; així mateix, solen dur ulleres de sol amb carcasses de colors fosforescents; solen també carregar joguets de peluix adquirides a botigues de records i a la venda ambulant; b) ingereixen alcohol a la via pública; al passeig marítim, ho fan particularment amb poals (*Einmern*), dels quals beuen amb caramelles llargues (*Strohhalmen*) de colors fosforescents; c) coregen i bramen⁷⁷ cançons en general del gènere musical conegut com a *Schlager* —literalment, «cançó de moda»—; d) s'interpel·len a la distància entre grups amb cors i crits; e) porten el seu propi equip de so; i f) desestimen les regles de trànsit o les regulacions a les vies de vianants. Aquests detalls no satisfan la descripció completa d'aquest comportament festiu, però ajuden a reconèixer la toponímia associada a aquest fenomen.

La particularitat de la noció de *Der Ballermann*, «el ballermann», rau en el fet que suposa tant una pràctica festiva com el lloc on aquesta es porta a terme, i d'aquí la seva importància per a una reflexió sobre la toponímia a s'Arenal. Podem, fins i tot, adduir que el *Ballermann* és un lloc que porta el nom del tipus de festa que l'ha produït. Però, de quin tipus de lloc es tracta? S'ha de comprendre que, en contrast amb altres topònims, el *Ballermann* remet a un lloc o àrea dins s'Arenal amb límits georeferencials difosos, tot i que amb punts geogràfics emblemàtics que hem d'explicar amb detall. L'ús del llenguatge ho constata: quan es diu *am*

⁷⁶ La noció d'*Erlebnisgesellschaft* prové del llibre escrit pel sociòleg Gerhard Schulze, titulat *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Bàsicament, Schulze diagnostica la societat contemporània com una societat que organitza les seves interpretacions del món, orientant-se amb metes internes de l'individu, tendint a desestimar metes d'acord al «bé comú» o la solidaritat. En anglès, *Erlebnisgesellschaft* s'ha traduït com *experience society*; no obstant això, *Erlebnis* correspon al que anomenam «vivència», mentre que l'«experiència» correspon al concepte d'*Erfahrung*. Explicar la diferència entre experiència (*Erfahrung*) i vivència (*Erlebnis*) clarament excedeix els límits del nostre treball. Nicholas Davey explica que la noció d'*Erlebnis* està marcada amb un sentit subjectivista, emfatitza la distinció, la intensitat i singularitat del moment viscut, mentre que la noció d'*Erfahrung* s'accentua en el sentit acumulatiu, formatiu i significatiu de l'experiència. Vegeu DAVEY 2013.

⁷⁷ Cridar es tradueix com a *schreien*. De tota manera, quan es refereixen al comportament del *Ballermann*, utilitzen el verb *grölen*, que entenem com cantar desentonadament o bramar.

Ballermann, forma àmpliament usada («en el Ballermann» o «a Ballermann»), *am* és l'abreviatura d'*an*, preposició indicativa en la seva acceptació d'espai o lloc, i *dem*, article masculí declinat per al cas datiu. Amb l'expressió *am Ballermann*, immediatament reconeixem que el conceben, tot i que no únicament, com un lloc.

A fi de comprendre el *Ballermann*, en tant que topònim i atès que no és una zona que puguem delimitar de forma precisa, s'ho paga que revisem l'origen del terme, que causa desacords. Per a aquesta exposició ens basam en la investigació esmentada de Sasha Szabo. Hem de dir que, primerament, Szabo anota que una simple traducció del terme balneari a la paraula *ballermann* no sembla explicar l'origen del terme. Argumenta que el terme, en tant que concepte àmpliament recognoscible, aparegué per primera vegada a mitjan anys noranta a partir de les activitats de la marca d'esdeveniments festius A. Engelhardt-Markenkonzepte GmbH i es popularitzà per la comèdia de televisió *Ballermann 6*. Segons Szabo, és el sorgiment d'una marca, un lloc i un fenomen social de masses.

En el seu treball, Szabo intenta mostrar, per tant, el *Ballermann* com a «marca que s'ha després del seu lloc d'origen (el Balneari 6 de s'Arenal) i que ara s'ha considerat com a sinònim d'una forma particular de viure les vacances» (ZSABO, 2011: 10. Traducció pròpia. O. T.). De tota manera, la marca A. Engelhardt-Markenkonzepte GmbH reclama la invenció i patent del terme. En seu lloc web llegim:

«Des que la marca Ballermann l'any 1994, fa prop de 24 anys, per primera vegada es presentà a Alemanya com a marca registrada de begudes alcohòliques (kleine Ballermännchen),⁷⁸ música i esdeveniments festius (nau Gruga, Essen, 1995), el mite de la marca Ballermann ha canviat molt. Des que l'antiga marca Proll, que, com a tal, encara es presentà com a marca llicenciada a la pel·lícula *Ballermann 6*, amb Tom Gerhard (Constantinfilm, 1997), [la marca Ballermann] es convertí en la marca número 1 dels esdeveniments i festes a Alemanya. Les marques Ballermann han estat des d'aquella època molt utilitzades pels seus propietaris Annete i Andre Engelhardt i pels seus socis, precisament en el camp dels esdeveniments d'entreteniment i festa, així com en esdeveniments de música i serveis d'entreteniment. La popularitat omnipresent de les marques Ballermann és generalment reconeguda [...]. Els primers esdeveniments festius sota la marca Ballermann són de mitjan anys noranta, organitzats per la família Engelhardt a Ruhrgebiet (Essen, Alemanya). Des d'aleshores s'ha atorgat llicència a tot Alemanya a un sens fi d'esdeveniments festius sota la denominació *ballermann*. S'hi ha d'afegir, així mateix, la coneguda empresa de discoteques Ballermann 6, a Düsseldorf i Mülheim».⁷⁹

Des d'aquesta perspectiva, podríem dir que el topònim *el Ballermann*, a s'Arenal, sorgeix com a exportació d'una pràctica social lligada a l'entreteniment i la diversió. Això no obstant, l'empresari esmentat es refereix, en una entrevista amb Szabo, que el simple terme, deslligat de la pràctica festiva, arribà presumiblement a s'Arenal temps enrere, com es descriu a continuació.

A la entrada «Ballermann 6» de Wikimapia, informació que Szabo pren com a vàlida, s'explica que *Der Ballermann* era un bar de Karlsruhe, Alemanya, el qual tenia com a part de la seva publicitat un ninot equipat amb llums de neó que figurava un cowboy, el qual llançava salsitxes. Arran de les feines de sanejament del nucli antic de la ciutat, el llogater es va haver de mudar diverses vegades i acabà traslladant el bar Ballermann al Balneari 6 de s'Arenal. Segons aquestes

78 Beguda alcohòlica el nom de la qual es traduiria com a «mascles que desapareixen».

79 «Ballermann – ein Markenmythos. Deutschlands bekannteste Event- u. Partymarke “Ballermann” steht für außeralltägliche Erlebnisse in realen Gemeinschaften», al portal Ballermann: www.ballermann.de/die-marke. [Consulta el 20 de setembre de 2019].

dades, a principi dels vuitanta, quan tornà a Karlsruhe, traspassà la botiga a un empresari local, per la qual cosa el Ballermann romangué a Mallorca.

Respecte d'això, Andre Engelhardt, el propietari de la marca Ballermann, narra:

«Ens remuntam als anys vuitanta, quan a la platja de s'Arenal no hi havia res. Hi havia uns quants bars de platja, com hi pot haver avui a alguna ciutat portuària de l'est d'Europa. A cada bar, hi havia un encarregat. Allà, alguns es construïren un lloc i tingueren llicència per vendre begudes a la platja. No hi havia tants d'hotels i res no estava de la mateixa manera. S'Arenal ja era, als anys vuitanta fins a principi dels noranta, territori de festa. Després, tot es donà des de s'Arenal fins aquí, al llarg de la platja en direcció a Palma, i així es desenvolupà tot. I, amb el pas del temps, s'Arenal morí. Ja no en queda res! En realitat, ja és història. I aquest cobert Ballermann que hi havia els anys vuitanta i principi dels noranta a la platja, molt enfora i que d'un costat a l'altre no hi havia res, estava desert. Allà s'hi podia fer el que fos. Allà s'hi posava una «bona col·locada» [*einen rein geballert*]. Allà hom s'hi divertia. Hi havia tal vegada 300 persones que es trobaven de vegades. O, de cop, un club de bitlles que amb cinquanta homes feia escàndol i després feien festa. I després es divulgà una mica, només una mica entre petits i exclusius clubs de bitlles que es coneixien, que s'havien trobat en altres bandes. Allà es deia que “hem estat a Mallorca, allà hi ha el bar de platja que es diu Ballermann” i aquest bar donava nom a qualsevol *ballermann*, després de dir: aquí «hem agafat una moixa» [*Hier ballern wir uns einen*].⁸⁰ Hi havia només cinc, sis homes *ballerman*. Es deixa llavors simplement: aquest és un *ballermann*» (entrevista a Andre Engelhardt, a ZSABO 2011: 27-28. Traducció pròpia. O. T.).

Des d'aquesta visió, el terme esdevé topònim a partir d'un grup reduït d'individus que es reunien en aquest bar de platja. De tota manera, com queda dit, aquesta perspectiva es discuteix, car no té arguments sòlids al respecte. Becker, en el seu llibre *Von der Alhambra bis zum Ballermann. Deutsche Reisen nach Spanien* (2007), argumenta que:

«...el remolí que el Ballermann provocà fou aprofitat per Andre Engelhardt [...] tot allò que el nom implica ha de ser llicenciat per ell. El Ballermann és, no obstant això, més que una marca jurídica. El fenomen s'ha independitzat. [...] d'aquesta manera, ha ocorregut entretant una «ballermannització» [*Ballermannisierung*] de l'ús del llenguatge en alemany. El *ballerman* és per tot» (Anne-Katrin Becker, a ZSABO 2011: 16. Traducció pròpia. O. T.).

De tota manera, Becker no es pronuncia sobre l'origen del terme, el qual, tot i que és incert, es popularitzà i refermà com a topònim en l'esmentada comèdia *Ballermann 6*. Dirigida per Tom Gerhardt i Gernot Roll, *Ballermann 6* narra les peripecies de dos treballadors, Tommie i Mario, que han acabat d'acomiadar d'una feina precària a l'empresa de presents Hallmann, i que viatgen a s'Arenal amb un pressupost ajustat. Allà cerquen gaudir de les vacances gràcies a una irrisòria oferta d'una agència de viatges i que han aconseguit guanyar en un cop de sort a uns altres dos turistes de Bergheim, els quals, en veure que han perdut la seva oportunitat, els encalquen a Mallorca per venjar-se'n. Acabats d'arribar, Tommie i Mario es veuen obligats a cercar feina per mor del seu pressupost limitat i provoquen una sèrie de situacions desafortunades que hauran de resoldre, de vegades fugint o arreglant els problemes en tot moment. Amb l'ajuda de la seductora Maja, una atractiva turista que és a Mallorca acompanyada de la seva parella gelosa, Tommie i Mario aconsegueixen escapolir-se de manera divertida dels nombrosos problemes que han provocat, de la venjança dels turistes de Bergheim i de les ge-

80 Expressió que significa alcoholitzar-se considerablement.

losies causades per engatar i intentar festejar amb Maja. S'estrenà el 1997 i es filmà a s'Arenal. Afegí a la formació del topònim *Ballermann* una projecció visual que repercutia àmpliament en el discurs social, així com el sorgiment d'un fenomen de masses lligat a aquest tipus d'oci.

En aquest recorregut succint sobre la formació del topònim, hem d'anotar algunes connotacions del terme. Aclarim que la traducció literal de *Ballermann* és «home que dispara», «disparador» o «tirador». El significat principal del verb *ballern* és «disparar» o «tirotejar». D'aquesta manera, és en principi un verb lligat a l'acte d'accionar un detonador, generalment d'una arma, o de xutar quelcom amb força, típicament una pilota de futbol. Quan *ballern* rep un ús com a substantiu, el significat roman en la mateixa esfera de sentit. D'aquesta manera, l'expressió *jemandem einen Ballern*, que literalment significaria «disparar a algú», és emprat com a «pegar a qualcú una galtada». De tota manera, *ballern* conserva un sentit de cop. Com s'aprecia a l'entrevista amb Andre Engelhardt, l'expressió *sich einen ballern*, en tant que forma reflexiva voldria dir de forma literal «disparar-se a un mateix» o *balarse*, ara bé, l'ús que se li atorga fa referència a alcoholitzar-se.

D'aquesta manera, *sich ballern* vol dir «engatar-se» o «prendre drogues». Les associacions de la paraula amb la pràctica festiva en qüestió no acaben aquí. Hi ha també una associació amb el verb *verballern*, que, afegint-hi el prefix *ver-* a l'accepció de portar una acció fins a les darreres conseqüències, vol dir «malbaratar» o «malgastar». Si a *ballern* hi predomina el sentit de disparar una arma o disparar una bala, en una traducció literal *verballern* significaria «disparar-se fins...» o «disparar-se completament». Quan es diu a algú *du siehst verballert aus* («sembles verballert») significa que «pareixes completament esgotat» o «estàs acabat»; una acció que ha arribat al seu límit. Per altra banda, *verballert sein*, «estar verballert», vol dir estar «distret», «confós», «desorientat». Com es mostra, els sentits de *ballern* es refereixen a alteracions de la consciència i, de fet, *ballern* pot ser entès simplement com a sinònim d'engatar-se o prendre drogues. En darrer lloc, hi ha una altra expressió que fa referència a la mateixa acció, però amb un detall subtil: *sich wegballern*. En aquest cas, s'hi afegeix l'adverbi *weg*, que significa de vegades «estar absent», «perdut» o «desaparegut». D'aquesta manera, *sich wegballern* seria equivalent a «rebentar-se» o «volar-se el cap».

En resum, allò que es coneix com el lloc *Ballermann* congrega els elements anteriorment descrits i significacions. Com hem argumentat, *Ballermann* és un lloc d'extensió amb límits poc definibles de forma precisa, però podem generar, d'acord al treball de camp realitzat,⁸¹ una aproximació de l'extensió d'aquella zona. Des de la nostra visió, es constitueix d'acord amb els llocs de trànsit de turistes entre les zones amb més concentració d'hotels i les d'oci. El lloc o zona *Ballermann* inclou els llocs d'oci més coneguts, per exemple, les sales Bierkönig i el Megapark, de manera que un turista adepte a aquesta pràctica referirà, per exemple, que el Bierkönig és al *Ballermann*, que ell és al *Ballermann* quan es diverteix en aquest establiment. Definit d'aquesta manera, *Ballermann* és el conjunt d'establiments i espais públics en què aquesta pràctica festiva es porta a terme, independentment de si està legalment permesa o no.⁸²

En aquest sentit, proposam ubicar el *Ballermann* com una zona que marca la seva frontera en el carrer de Miquel Pellisa, conegut com a carrer de la Cervesa o *Bierstraße* i es desprèn des d'allà fins a s'Arenal de la banda de Lluçmajor, incloent-hi tot el passeig marítim —la carretera de l'Arenal, el carrer de Cartago i l'avinguda

81 Tesi doctoral de Filosofia en Antropologia (en curs), Institut d'Etnologia, Universitat de Heidelberg (Treball de camp: febrer de 2019 – gener de 2020), realitzada per Omar Trujillo sobre s'Arenal.

82 Fem referència a la declaració de l'anomenada Platja de Palma com a Zona d'Especial Interès Turístic (ZEIT), que té com a mesura, entre d'altres, la restricció del consum d'alcohol a la via pública, fet que ha originat polèmica.

de Miramar—, conegut com a *Strandpromenade*, o pels habitants, «primera línia», com ha definit Dídac Martorell (vegeu-ne el mapa a l'annex). Com apreciam en el traç del mapa, la gruixa de la zona és d'una a dues illetes, seguint la línia de la costa, passant pel camí de les Meravelles, evidentment tot el carrer del pare Bartomeu Salvà (carrer del Jamón), es redueix a l'indret del complex Hipotels, incloent-hi la *zona des holandesos* al voltant del Balneari 3, s'estén pel carrer d'Amílcar, travessa el torrent des Jueus, de manera que evita la part alta de s'Arenal, i acaba a la concentració d'hotels compresa entre l'avinguda d'Europa i el carrer d'Antoni Maria Alcover. Insistim que aquesta ubicació respon a les nostres dades del treball de camp i observació, ja que no n'existeix cap delimitació física.

Ara bé, actualment els residents locals diuen que la paraula *Ballermann*, que solen pronunciar ['balerman], és una simple traducció del mot «balneari». Això contrasta amb el sentit del topònim per la manera en què s'utilitza. Si bé és cert que actualment també s'utilitza com a sinònim de «balneari» —entenent com a tal la denominació dels bars de platja de s'Arenal—, pels adeptes a aquest fenomen festiu *Ballermann* es troba enfora de significar simplement balneari. El *Ballermann*, en tant que topònim, engloba llocs específics georeferenciables, per exemple, el *Ballermann 6* (Balneari 6), l'anomenada *Schinkenstraße* (el carrer del Jamón), la *Bierstraße* (el carrer de la Cervesa), el corredor festiu que alguns anomenen *Partymeile* o el passeig marítim, anomenat *Strandpromenade*. Són topònims que analitzarem.

Ballermann 6, el Balneari 6: com explica Andre Engelhardt, els primers turistes alemanys, que sembla que majoritàriament eren integrants de clubs de bitlles, començaren a reunir-se als anys vuitanta en el que avui és el Balneari 6, que anomenaven, simplement, *Ballermann*. Com veurem en l'apartat següent, amb la informació facilitada per altres entrevistes, aquesta pràctica cultural va començar, com a molt prest, a principi dels anys vuitanta, data en què el perfil del turisme canvià radicalment d'origen anglès a alemany. És dubtós si deien *Ballermann 6* al Balneari 6 abans de l'any 1997, però va ser aquella pel·lícula la que va fer del Balneari 6, en paraules de Zsabo, «el *Ballermann 6*, epicentre del fenomen *Ballermann*». El fet és que el Balneari 6 fou el primer lloc per a aquests encontres i el que s'estabilitzà com a signe del *Ballermann*. Aquesta importància es veié reflectida l'any 1993, quan l'Ajuntament invertí en la numeració dels balnearis i fins i tot n'afegí alguns, de manera que el Balneari 6 no patí canvis de reordenament.

Com queda dit, efectivament aquests turistes utilitzen també la paraula *Ballermann* com a traducció no literal de «balneari». Diuen, per exemple, *Ballermann*⁸³ per referir-se al Balneari 1 i, modificant els números fins al 15, georeferencien tota la platja, com els locals. S'explica això per extensió a la resta de balnearis de la primera assignació del nom *Ballermann* al Balneari 6. Això no obstant, anomenar els balnearis com a *Ballermann* no lleva que tota la zona on actualment té lloc aquesta pràctica festiva, com hem explicat, sigui denominada *Ballermann*. Des de la seva perspectiva, al *ballermann* hi ha el *Ballermann 1*, el *Ballermann 2*, el *Ballermann 3*, etc., una numeració molt important per a aquest tipus de turista, per dues raons: serveix d'orientació geogràfica, però també com a ubicació de zones i tipus d'oci. D'aquesta manera, se sap, per exemple, que els *Ballermann 2* i *3* són zona de festa per als turistes d'origen holandès (la *zona des holandesos*), mentre que els *Ballermann 6* i *7* són típicament per a les festes alemanyes.

83 La traducció literal seria *Kurbad* o *Heilbad*. De tota manera, d'acord amb l'explicació que ve a continuació, quan es refereixen als balnearis sense emprar el terme *Ballermann* són anomenats *Strandbar* o *Strandkneipe* (bar de platja).

En darrer lloc, és necessari advertir que, tot i que Szabo qualifica el *Ballermann* 6 com un punt de partida del fenomen festiu en qüestió, arriba la dècada dels noranta ja amb aquest tipus de celebracions alemanyes, per a les quals les anomenades *Schinkenstraße* i *Bierstraße*, com exposarem tot seguit, eren fa una dècada punts emblemàtics d'aglomeració, i, segons la nostra perspectiva, igualment llocs d'origen del fenomen. És necessari establir una diferenciació: encara que el fenomen *ballermann* agraeix la seva estabilització com a topònim a la dècada dels noranta, aquesta pràctica cultural ja s'estructurava a s'Arenal. És curiós que, fins i tot en la recapitulació que fa el discurs social autoritzat més difós, per citar un exemple a mà, el lloc web Malle BZ, un portal d'informació per als turistes alemanys que freqüenten les zones d'oci, data l'origen del *ballermann* als anys vuitanta, punt en què la pràctica en realitat pareixia tenir un significat notablement diferent de l'actual. *Ballermann* 6, en tant que marca en aquest sentit, nomena una pràctica festiva en curs i, com a fenomen, li és adjudicat un origen «anterior». Ho veiem en llegir Becker a l'apartat anterior, quan diu: «...el remolí que el *ballermann* provocà fou aprofitat per Andre Engelhard»: un remolí que no gaudia encara de la força simbòlica del *ballermann*, encara que s'hi reconegui com a tal.

Die Schinkenstraße, el carrer del Jamón: com a punt emblemàtic del que es considera *Der Ballermann*, s'inclou la coneguda *Schinkenstraße*, el carrer del Jamón.⁸⁴ En el portal Malle BZ llegim el següent:

«La *Schinkenstraße* deu el nom a un bar de cuixot o, més ben dit, la Casa del Jamón. El petit bar de la cantonada entre el Bierkönig i l'Hotel Pabisa Bali ja existia des d'abans del turisme. Als voltants del *Ballermann* 6 i els pocs hotels que hi havia, com el Flamingo o el Riu San Francisco, hi havia aquest bar, que era estimat pels turistes. Aquí hi ha encara bon pernil serrà i tapes espanyoles. En el bar, que agrada particularment als taxistes, quasi res no ha canviat».⁸⁵

No obstant això, la suposada Casa del Jamón a què es refereix és en realitat el Bar San Siro, obert des dels anys setanta. En una entrevista a Diego Tébar i Catalina Amengual, encarregats del San Siro des de 1975 a l'any 2000, hi trobam les raons:

«Al carrer del Jamón, abans no hi havia ni un alemany, ni un sol alemany... Als anys seixanta, hi havia l'Arenal Park i després es construí el Bali, i era d'anglesos [...]. Aleshores, hi havia el San Siro. Aquest local era pràcticament per als treballadors de la zona dels hotels; s'hi aturava qualche anglès per allà, fins i tot nosaltres fèiem menjar típic (*beans and tosts*), i hamburgueses i *perritos*, i tot això. Nosaltres, abans de tenir el San Siro, estiguérem una mica més avall, on hi ha ara el Bierkönig, en què hi havia un simple bar de fusta, amb terra al terra i cadires plegables i unes taules de no res. Allà s'hi feien patates fregides, *chips*, *hot dogs*, hamburgueses i qualche coseta més... Fèiem molta de feina [...]. Era un quiosquet, l'havia posat en Miquel Barceló i en Tomeu *des Cavalls*,⁸⁶ que encara viu... Aleshores, nosaltres hi fèiem feina molt bé allà. El San Siro no anava molt bé i l'amo ens vengué a cercar a nosaltres, si volíem agafar-lo [...]. Don Toni Mestres era l'amo, i nosaltres li pagàvem el lloguer... Quan

84 Com ja ha comentat Dídac Martorell, la població local catalanoparlant no en diu carrer del Cuixot, ni tampoc carrer del Pernil, malgrat que hagi aparegut qualche vegada d'aquesta manera als mitjans de comunicació. D'aquesta manera, tenim un castellanisme dins un topònim de formació alemanya. La forma oral és amb article salat. En castellà, en diuen calle del Jamón.

85 Entrada «Schinkenstraße», al portal Malle BZ: <https://www.mallebz.net/discos-am-ballermann-in-el-arenal-auf-mallorca/138-schinkenstrasse.html>. Traducció nostra, O. T. Consultat el 20/09/2019.

86 Es refereix a Bartomeu Bauzá Balaguer, de s'Hort petit, que posà la cafeteria Rancho Colorado, dins l'antic hort de Can Bernat Fred o Cas Senyoret, al camí des Palmer.

hi entràrem no hi havia ni un sol alemany. En aquell temps no era la *Schinkenstraße*, ni tampoc el carrer del Jamón. El nom, crec que vàrem ser nosaltres que aconseguírem posar el nom en ús. Ells, els alemanys, diuen Casa del Jamón, però no és que s'anomenàs Casa del Jamón, crec que ho diuen per això, els alemanys sempre anaven a menjar pernil al San Siro. Quan començaren a venir els alemanys i canviar els anglesos, perquè tots els anglesos se n'anaren a Magaluf, aquí era un Magaluf aquest carrer abans, eh!? Va ser radical, d'un any cap a l'altre, aleshores, és clar. O sigui, Riu vengué i es quedà amb l'Arenal Park i uns altres, i dugué alemanys. Era un hotelier molt potent i dugueren alemanys [...] i ells començaren a demanar el cuixot. Tallàvem a mà, que va ser molt típic que tota la gent, jo [Diego] simplement tallava cuixot i no podia amb tant, i després, quan no podia amb tant s'hagué d'inventar el cuixot sense os i tallar a maquineta per a la rapidesa... Per la finestra que dona al carrer i el portó, era plats de cuixot, plats de cuixot, però a les hores del dinar. En un vespre, tenia jo el rècord de 17 cuixots amb os a ganivet, a mà, per tant. D'allà començà San Siro, tu veus que té una cama de cuixot penjat grossa; aquesta cama la penjàrem nosaltres. I allà començà amb allò de *Schinkenstraße*, *Schinkenstraße*, *Schinken* i *Schinken* i *Schinken*! I els alemanys coneixen més el *Bierkönig* i *Schinkenstraße*, els dos llocs. Sant Bartomeu [sic], que es diu el carrer, ningú sabia qui era.⁸⁷ És un nom, per tant, popular, no és oficial. Tal vegada nosaltres posàrem Casa del Jamón com a publicitat, però això començà entre l'Universal, que també tallaven a mà. Aquest ja no existeix, la cantonada on és el Bamboleo, això era l'Universal, un bar petitet amb terrassa, que li llevaren a les pistes de tennis. Més tard, el Pancho Chips també ho va veure i també començà el Pancho. El Cocos també donava cuixot, o sigui ja va ser tot el carrer del Jamón. Però vaja, San Siro és el primer... Però encara que hi hagués alemanys, no hi havia això que hi ha ara. [...] va ser aquest canvi radical devers el 1980, d'un any cap a l'altre.⁸⁸

D'acord amb el que descriuen, el topònim ja devia ser usat devers 1988, any de la inauguració del *Bierkönig*, complex festiu de grans dimensions que actualment s'associa indubtablement a la *Schinkenstraße*. De fet, el logo d'aquest establiment porta imprès a la part posterior el topònim en qüestió, catapultant-lo en forma de publicitat de diversos tipus. Les camisetes que abillen els turistes n'és un exemple clar. Però, per altra banda, en ser aquests topònims estabilitzats amb l'ús, naturalment s'asseguren la permanència quan el *Ballermann*, amb els anys, esdevingué un fenomen massiu, procés facilitat pel desenvolupament de la infraestructura oferta pels establiments als turistes. El *Bierkönig*, per exemple, coadjuvava per fer de la *Schinkenstraße* un lloc d'aglomeració, un topònim d'ús molt estès, que actualment pot acollir més de 3.500 persones i ofereix al voltant de 6.500 metres quadrats de superfície als visitants.⁸⁹ El 1988 va ser fundat per dos espanyols, però el 1990 el traspassaren a la parella empresària Manfred Meisel und Gerd Nicolau, que el 1993 dirigiren les remodelacions dels establiments per engrandir-los encara més. Aquell any introduïren també la cervesa *König Pilsener* com a marca del local, aspecte atractiu per al públic alemany. De tota manera, per mor de l'assassinat no esclarit de Meisel el 1997, la seva dona decidí traspassar-lo a Juan Gea, un empresari de Mallorca que el regentaria els anys següents. Avui l'establiment té dues plantes, diverses pistes de ball, terrasses o *biergarten*, algunes barres dins l'espai festiu, i és plataforma de presentació de diversos artistes del gènere *Schlager*.⁹⁰ Per tot plegat, un lloc de reunió emblemàtic del *Ballermann*.

Hem de dir que el topònim en la seva versió en català, carrer del Jamón, o en en

87 El nom correcte és carrer del pare Bartomeu Salvà. Entenem que és nomenat així per mediació dels franciscans, atès que és un carrer que connecta amb l'entrada de la Porciúncula.

88 Entrevista amb Omar Trujillo (20 de setembre de 2019) al Club de la Tercera Edat de ses Cadenes.

89 Entrada «Bierkönig», al portal Malle BZ: <http://www.mallebz.net/discos-am-ballermann-in-el-arenal-auf-mallorca/72-bierkoenig.html> [consultat el mes de novembre de 2019].

90 «Bierkönig Mallorca. Party und Public Viewing im Bierkönig in der Schinkenstraße auf Mallorca», al portal Mallorcatourist: <http://www.mallorcatourist.de/bierkoenig-mallorca.html> [consultat el mes de novembre de 2019].

castellà, calle del Jamón, ha transcendit a l'ús social entre els locals. Funciona clarament per identificar un dels punts de més aglomeració de turistes adeptes a aquest comportament festiu i, per tant, com a referència ineludible en la comprensió i construcció pròpia d'aquest espai turísticat.

Bierstraße, el carrer de la Cervesa: el que és anomenat, tant per locals com per turistes, carrer de la Cervesa o *Bierstraße* abasta únicament una illeta del carrer de Miquel Pellisa, entre la carretera de l'Arenal i el carrer del Llaüt. Atès que aquest carrer ja era, els anys vuitanta, l'avinguda neuràlgica del barri d'estiueig de les Meravelles i, d'aquesta manera, símbol de pertinença al barri, *Bierstraße* posa particularment de relleu la noció de topònim com a signe de tensions entre distintes formes de vida (turística i de barri), activitats (comercial i festiva), nacionalitats (alemanya i espanyola), llengües (alemany, català, castellà, etc.) i usos de l'espai.

Entre els establiments que donen més renom a aquest corredor com a *Bierstraße* trobam El Chiringuito Beach House, Bonito Street Food & Margarita Bar, Et Dömsche, las Palmeras i Deutsches Eck. De la mateixa manera que la *Schinkensstraße*, la *Bierstraße* és un carrer per a vianants. Només d'aquesta manera és concebuda pels turistes com a topònim relacionat amb l'activitat festiva. D'aquest carrer, en trobam la informació següent al portal Malle BZ:

«Especialment en els mesos de setembre i octubre es convoca cada dia a fer festa en la mundialment coneguda *Bierstraße* al *Ballermann* de Mallorca. Molts de bars i restaurants es troben replens de clients *Ballermann*. A la nit, la cosa es posa calenta, quan a la *Bierstraße* s'hi balla, es fa festa i es lliga costi el que costi.

»El 1979 nasqué la *Bierstraße* perquè el nom real del carrer era molt difícil de pronunciar. El propietari de l'actual Bonito va ser el primer importador de cervesa alemanya a Mallorca. Això es difongué ràpidament entre els turistes alemanys i d'aquesta manera nasqué la *Bierstraße*.

»El 2009 la *Bierstraße* celebrà el trentè aniversari!

»Discoteques com Das Karussel varen ser l'inici i fundaren els ciments del *Ballermann*. El Biergarten Las Palmeras a la cantonada superior de la *Bierstraße* també pertany als establiments de culte del *Ballermann*. També el Deutsches Eck és des de fa anys un èxit en la *Bierstraße*.

»En el cor de la *Bierstraße* hi ha l'et Dömsche i és un punt de reunió dels amants de Colònia i la Kölsch.⁹¹ A la gran terrassa d'et Dömsche s'hi ofereix menjar excel·lent i cervesa Kölsch».⁹²

L'home al qual es refereix com el primer importador de cervesa alemanya és Antoni Ferrer Munar, propietari del restaurant Köpi, actualment Bonito, a més de fundador de l'Associació de Restauració de les Balears, cofundador de la patronal espanyola i creador de la Mostra de la Cuina. En el trentè aniversari de la *Bierstraße* va ser força comentat en els mitjans, tant mallorquins com alemanys, el fet esmentat:

«El 1977 viajé a Alemania para investigar qué querían los turistas de este país en Mallorca, y vi que los que les interesaba era cerveza alemana, comida alemana y café alemán. Fuí el primero en Mallorca en traer cerveza de barril desde Alemania, puse

91 Especialitat de cervesa de Colònia, Alemanya.

92 Entrada: «Bierkönig», al portal Malle BZ: <http://www.mallebz.net/discos-am-ballerman-in-el-arenal-auf-mallorca/72-bierkoenig.html>. [Consulta el mes de novembre de 2019].

en marcha lo que el mercado pedía y así tuvimos un gran éxito, que mantenemos».⁹³ Sens dubte, disposar de productes alemanys coadjuvà al reconeixement gradual de la *Bierstraße* en tant que topònim turístic. Els mitjans narren l'origen del carrer com la realització exitosa d'un somni compartit en família. Es llegeix, en una notícia de l'any 2016:

«[...] Des dels anys 70, es congregaven els turistes aquí [en el Bonito] i al Don Antonio [avui, Chiringuito], als quals se'ls oferia cervesa König-Pilsen, a més de platets d'origen nacional [alemany]. Aquests locals i altres de la zona varen ser fundats i regentats per un llegendari propietari: Antoni Ferrer, que començà com a cambrer i ascendí lentament en la jerarquia. Des de fa alguns anys, s'ha retirat i ha traspassat la batuta als fills. Avui la filla Maria s'ocupa de l'administració de l'empresa, que no es diu ja únicament Grup Ferrer, sinó, més d'acord amb els temps, Enjoy International. La filla Coloma és advocada per als assumptes jurídics; el fill Mika, s'encarrega del màrqueting, esdeveniments i desenvolupament, metre que el fill Joan, de 46 anys, exerceix, com que és el gran, com a director de l'empresa».⁹⁴

En el desè aniversari, el 2009, ja es recordaven, per tant, les intencions que havia tingut Ferrer de fundar un públic nou. En el soterrani del seu local, habilità dipòsits per a la cervesa importada, que corria directament als dispensadors; els construí amb materials alemanys i s'associà també amb un arquitecte alemany. La cerveseria s'inaugurà en presència de les autoritats competents, però, explica Antoni, que els dos primers mesos hi havia molta incertesa sobre la nova aposta que havia fet. Això no obstant, els integrants dels clubs de bitlles començaren a explotar el nou establiment:

«De cop i volta, un vespre el local estava ple. Al segon dia, ja hi havia gent a fora, a les escales. Vaig dir a la meva gent “Donau-los una cervesa”. Al tercer dia, hi havia més gent davant el local que a dins. I, al quart dia, la gent volia ser atesa al carrer: la *Bierstraße* havia nascut».⁹⁵

En un principi, hi podríem veure una certa similitud amb el sorgiment de la *Schinkenstraße*. D'acord amb aquest reportatge, el pla de Ferrer era posicionar la *Bierstraße* com un sol projecte, amb una línia unitària de música, un concepte gastronòmic, un punt de referència per al «turisme de qualitat». La competència, hotelers opositors, burocràcia i regulacions absurdes formen una llista de raons que, segons ell, provocaren el declivi del seu primer pla. A l'edat de 55 anys, cedí la direcció de l'empresa als fills. Argumenta, a més, que els clients d'aquells anys eren «elegants», incomparables amb el públic fester (*Partyvolk*) o joves *Ballermann* dels anys subseqüents. En conseqüència, l'empresari lamenta tant la frustració del seu projecte com el caire desafortunat que prengué la zona.

De tota manera, aquest carrer es desenvolupà igualment sota iniciativa de Ferrer, en un procés de transformació gens pla, perquè la seva ubicació era la zona central de les Meravelles i la seva dinàmica era de barri. Les regulacions normatives pròpies del barri resultaren compromeses; el topònim del carrer

93 MORALES, Mario: «Falta voluntad política para arreglar los problemas de la Playa de Palma». Antoni Ferrer Munar en una entrevista al *Diario de Mallorca*, 10 de juliol de 2009. [Consulta el mes de novembre de 2019].

94 ZENDER, Martina: «Früher Köpi, jetzt Bonito: Was für ein Wechsel an der Playa de Palma», *Mallorca Zeitung*, 27 d'octubre de 2016 [consultat el mes de novembre de 2019]. Traducció nostra: O. T.

95 JOGALLA, Bernd: «“Bierstraße” auf Mallorca: “Das waren elegante Leute”», Antoni Ferrer en una entrevista a *Mallorca Magazine*, 9 de juliol de 2009 [consultat el mes de novembre de 2019]. Traducció nostra: O. T.

caigué en desús i les edificacions dels voltants, d'importància històrica i simbòlica innegable, s'adequaren a un paisatge urbanístic de desenvolupament inorgànic.⁹⁶ A diferència de la *Shinkenstraße*, fundada als límits del barri, el reconeixement de la *Bierstraße* com a topònim és resultat no únicament de la transformació de l'oferta turística, sinó també de la normalització gradual, difícilment documentable, d'un nou sentit de concebre l'espai públic: el d'ordenar-lo amb finalitats al gust de celebració i hàbits culturals de consum del públic visitant en qüestió. Actualment, la *Bierstraße* i l'Hotel Playa Golf representen el recer d'un consorci empresarial anomenat Palma Beach –del qual Dídac Martorell ja ha parlat al principi del treball–, impulsat, el 2017, pels fills d'Antoni Ferrer i l'hoteler Pedro Marín, que ha cercat posicionar-se en els mitjans de comunicació en una perspectiva crítica amb allò que de manera vaga es denomina «turisme de gatera».⁹⁷ Malgrat que el topònim *Bierstraße* és símbol de la impetuosa transfiguració del barri en el seu contacte amb la realitat turística, podem argumentar que avui s'identifica amb l'intent de requalificació turística de la zona. Com s'ha mostrat, és part integrant de l'espai ballermann, però també fitador de la seva frontera.

Mallorca com a Putzfraueninsel:⁹⁸ Zsabo explica que el sorgiment dels paquets turístics a Mallorca, en combinació amb la proximitat de l'illa amb Europa continental, deixava, els anys vuitanta en els turistes, el que ell anomena un «aire de Carib» (*Karibik-Gefühl*). Això conduí a la normalització de topònims varis; per exemple, l'illa fou anomenada de manera despectiva l'«illa de les dones de fer net» (*Putzfraueninsel*) o «parrillada de teutons» (*Teutonengrill*), aquest darrer en referència a l'acció d'assolellar-se fins que la pell torni vermella. De fet, l'esmentat poal de fer net (*Putzeimer*) que els *Ballermann* empren per ingerir begudes alcohòliques, a parer de Zsabo, es troba en correspondència simbòlica amb la classificació de Mallorca com l'«illa de les dones de fer net.» (ZSABO 2011: 88). Unes altres formes d'anomenar Mallorca continuen en ús, per exemple, «el dissetè Estat alemany» (*siebzehntes Bundesland*) o, simplement, com a «Estat alemany», utilitzat fins i tot en publicitat d'aerolínies.

De tota manera, el topònim més difós va ser, en la seva època, el de *Putzfraueninsel*. De la mateixa manera que el terme *Ballermann*, hi exercí influència la pel·lícula del mateix títol *Die Putzfraueninsel*, rodada parcialment a Mallorca i estrenada l'any 1996. Dirigida per Peter Timm, narra la història d'Irma, una treballadora domèstica que fa feina a la casa de la jutgessa Schwartz. Un dia descobreix que Schwartz mantenia captiva la sogra Nelly en el soterrani. Irma decideix alliberar Nelly en secret. Amb ella comença una amistat íntima i plenen plegades una venjança. Finalment, arriben a extreure de la propietat un milió de marcs en efectiu, amb la qual cosa Nelly decideix escapar a Mallorca. Poc després, Irma es trasllada a l'illa en la cerca de Nelly, la qual, en forma d'agraïment, la fa hereva de bens. Irma té més bona situació, torna milionària i aconsegueix el cim amorós.

Aquest topònim adquirí força als anys vuitanta per la facilitat de pagar-se unes vacances a Mallorca, és a dir, perquè fins i tot persones dedicades al servei de la neteja podien pagar uns «quants dies a la platja».⁹⁹ Tot i que el topònim està rela-

96 Dídac Martorell ens aporta la informació que s'esbucaren xalets d'alt valor patrimonial en el conjunt de la urbanització, com Can Pomar (ara, Las Palmeras), o Can Lleonard (avui, Verbano). El primerenc conjunt de xalets de les Meravelles foren edificats als anys trenta, quan s'estrenà la urbanització. Eren d'estil regionalista i dissenyats per l'arquitecte municipal Jaume Alenyar, Francesc Casas o Josep Maria Monràva.

97 «“Palma Beach” integra 38 empresas que apuestan por prestigiar Platja de Palma como destino turístico». Mallorcadiario, 19 de juliol de 2017 [consultat el mes de novembre de 2019].

98 El topònim fa referència a Mallorca en la seva totalitat, i no és exclusiu de s'Arenal.

99 SEPASGOSARIAN, Alexander: «Putzfraueninsel stimmt doch Mehr als 21.000 Putzkräfte kämpfen

tivament en desús, la gran demanda de personal de servei i neteja que la indústria té anima —segons Alexander Sepasgosarian— a rescatar el terme. Veiem que el topònim sorgeix com a reacció de la denominada «democratització» o «massificació» del turisme.

Mallorca com a Malle: en el context de la pràctica festiva *Ballermann*, el topònim Malle s'utilitza per referir-se a Mallorca: *Ballermann* és Malle. Les dades disponibles impedeixen afirmar que els turistes alemanys que visiten la resta de l'illa l'anomenin Malle. Ara bé, la seva associació amb el *Ballermann* és clara:

«Unes vacances tipus Malle (*Malle Urlaub*) signifiquen vacances de festa, avions barats, hotels barats, amb amics i altres mil maniàtics que es rosteixen sota el sol i que a la nit visiten els llocs de festa (*Partymeile*). Unes vacances tipus Mallorca (*Malle Urlaub*) signifiquen unes vacances tranquil·les, gaudir del paisatge, relaxar-se amb la família a qualque platja, recórrer l'illa, ja sigui en un cotxe de lloguer o en una excursió. A les vacances tipus Malle, en canvi, no s'hi veu de vegades ni tan sols la mar ;-).¹⁰⁰»

També es llegeixen, a llocs alemanys d'opinió, crítiques al fet de dir-ne Malle a Mallorca, per exemple, amb el missatge «Mallorca NO és Malle» (*Mallorca ist NICHT Malle*).¹⁰¹ No obstant això, en el context de s'Arenal, és un topònim estès que es presta a l'orella dels residents quan senten freqüentment els *Malle Hits* o cançons populars del *Ballermann*, en diverses de les quals es refereixen a Malle com a lloc de festa. Són cançons que els grups de *Ballermann* coregen tant en espais públics com en els establiments designats a aquest efecte. Tenim exemples com «Wir sind jedes Jahr auf Malle» ('Cada any som a Malle') de Nicki Krause; «Wir sin auf Malle» ('Som a Malle'), del discjòquei Düse, i, una de les més conegudes, «Scheiß Drauf! (Mallorca ist nur einmal im Jahr)» ('A la merda!' —literalment, «caga-t'hi damunt»— [Mallorca és només una vegada a l'any]), en el títol de la qual diu Mallorca, però la lletra diu «Malle ist nur einmal im Jahr».¹⁰²

De tota manera, més enllà de l'obvietat de la qual deriva del terme Mallorca, les raons per emprar específicament aquest topònim són confuses. Hom pot argumentar que *Malle* prové d'una certa dificultat de pronunciar «Mallorca», com ja s'argumentava en el sorgiment del nom de *Bierstraße*, que rebutjava el de carrer del pare Bartomeu Salvà. El que és clar, però, és que a la paraula que es deriva la pronúncia és ['male], malgrat que conserva el dígraf ll, de manera que se'n rebutja la pronúncia amb la lateral palatal [ʎ] —catalana— o una iod [j] —castellana—, car el dígraf és llegit a la manera alemanya. Ara bé, cal saber que la iod és comuna en alemany, però s'escriu j.

Creim que no ens hem d'aturar en aquesta vaga explicació sobre la transformació del topònim. En aquest cas, apuntam la possibilitat d'origen a través del fenomen del truncament per a la formació d'un hipocorístic. En llengua alemanya, és conegut l'«i-Trunkierung», això és el truncament en -i. D'aquesta manera, aquests truncaments poden sorgir per raons afectives, com podria ser de manera negati-

auf Mallorca mit harten Arbeitsbedingungen». *Mallorca Magazin*, 11 de novembre de 2010 [consultat el 25 de novembre de 2019].

100 Robinator10, al portal Gutefrage: <https://www.gutefrage.net/frage/was-ist-der-unterschied-zwischen-mallorca-und-malle> [consultat el novembre de 2019]. Traducció pròpia: O. T.

101 Barbara: «Mallorca ist NICHT Malle», al portal Mallorca talks: <https://www.mallorca-talks.com/mallorca-ist-nicht-malle/> [consultat el novembre de 2019]. Traducció pròpia: O. T.

102 Per a una visió general de les cançons populars del *ballermann*, vegeu «Songtexte der großen Ballermann Hits», al portal Malle BZ: <https://www.mallebz.net/songtexte/> [consultat el mes de novembre de 2019].

va: als alemanys de l'est, els *Ostdeutscher*, els diuen *Ossi*, i, als alcohòlics (*Alkoholiker*), els diuen *Alki*. Aquesta partícula de vegades apareix per paragoge, si el mot és bisil·làbic, atès que en tots els casos de truncament el mot resultant és de dues síl·labes: d'aquesta manera, *Schatz* és tresor i s'usa comunament per interpel·lar la parella amorosa o amistats properes, però de vegades es diu *Schatzi*, de manera que s'hi afegeix càrrega afectiva en positiu. Per altra banda, també es pot truncar conservant la vocal final de la segona síl·laba: si manifestació es diu *Demonstration*, s'utilitza la paraula *Demo*; el mateix passa amb *Universität*, que esdevé *Uni*.¹⁰³

D'acord amb això, el truncament de Mallorca hauria de ser *Malli* o *Mallo*. És possible que se'n rebutgi la forma amb *-i*, perquè es pronunciaria de la mateixa manera que el país africà Mali. D'on sorgeix la *-e* de *malle*? Prenent en consideració les associacions semàntiques podria ser que sigui un truncament que s'assimili al pronom indefinit *alle*, que significa tot(e)(s). *Alle* i *Malle*, pronunciats en alemany, són similars i, de fet, funcionen com a rima, la qual és corejada assíduament en la cançó «*Einer für Alle und Alle Für Malle*» ('Un per a tots i tots per a Malle'), escrita per Klaus Hanslbauer. Si bé això darrer és una simple hipòtesi, la revisió de bibliografia, notes i lletres de cançons relacionats amb el *Ballermann* diuen la paraula *alle* en repetides ocasions, al·ludint al fet que el *Ballermann* és una festa alemanya per a tot l'estrat social, condició física o origen regional.

CONCLUSIONS

COMUNITATS CASTELLANOPARLANTS I CATALANOPARLANTS (DÍDAC MARTORELL)

Més enllà del fet més anomenat dels noms d'urbanitzacions, que desperten el misteri i l'humor, com serien els casos de les Meravelles o Sometimes, queda palès que la neotoponímia és molt més que això. El procés de turistització de s'Arenal i el seu resultat de canvi radical tant demogràfic com urbanístic ha estat una catapulta per a la desaparició de la toponímia tradicional i la germinació de nous espais de referència. Constatam que la manera d'entendre el territori posant com a centre les persones —és a dir, els antropotopònims— s'ha esvaït per donar peu a un monocultiu industrial i despersonalitzat, en què l'antic «Can» o «Son» s'ha substituït per «Hotel». Aquests nous topònims han estat implantats, de vegades de manera dirigida, pel poder, però de vegades ha estat tan simple com transformar una casa antiga en un hotel o discoteca, o urbanitzar un hort i enderrocar qualsevol vestigi etnològic que el pugui identificar en la línia del temps. Aquesta darrera classe de topònims els podríem classificar de sorgiment semiorgànic. És ben clar que les institucions no han ajudat gaire fins ara al manteniment dels topònims tradicionals, si és que hom considera que s'han de mantenir, malgrat que darrerament hi ha qualche moviment en aquest sentit, com el canvi de parades amb l'EMT que s'ha fet a totes les línies. Ho argumentem d'aquesta manera al portal pujaalbus.org: «Hem actualitzat el nom de parades, per afegir-hi topònims i punts d'interès de la ciutat que ajudin les persones usuàries a ubicar-se durant el trajecte i identificar amb més certesa la parada més pròxima a la seva destinació».

Els neotopònims de sorgiment més orgànic, d'ús popular extensiu, són els més descriptors del lloc, com a noms de parcs o places. Aquests nous topònims, a diferència d'abans, tenen, sempre que és possible, un ús dual en castellà i català, depenent de la comunitat lingüística que els empra.

103 Agraïm a la germanista Cemile Schulze-Brüninghoff la seva ajuda a l'esclariment del tema en curs.

Una altra classe de topònims, de baixa intensitat i poc estudiats, són els dels habitatges urbans. Hem constatat que hi ha una pugna entre «Villa» i «Can» —que té com a origen l'època preturística— i hem descobert com hi ha un ampli ventall de tipologies, entre les quals destaquen els antropònims, els geotopònims i els d'inspiració urbana (barris, noms de carrer, etc.), que traspuen normalment un signe de classe (habitatges unifamiliars normalment d'estiueig) o bé noms amb voluntat de cridar l'atenció amb finalitats de lloguer (nou fenomen gentrificador del lloguer turístic). Els primers consideram que estan en declivi i els segons, que substitueixen una part dels primers, consisteixen en una nova modalitat altament innovadora en matèria toponímica.

Joan Anton Rabella, al IV Seminari de Metodologia en Neotoponímia i Normalització Lingüística (2008), descriu la tipologia de la neotoponímia com a fenomen bàsicament de l'àmbit urbanístic, això és «en la denominació de nous noms relacionats amb el poblament i les activitats humanes» (RABELLA 2009: 35). Són noms de caràcter urbà i comercial, com les urbanitzacions o barris de nova creació, o el nom dels equipaments «que poden ser de caràcter industrial (polígons industrials), comercial (centres comercials) o divers (poliesportius, parcs, auditoris, etc.)» (*Ibid.*: 36) Per altra banda, tot i ser un fenomen minoritari, apunta dues situacions en què cal generar toponímia nova en el cas de noms propis de caràcter geogràfic: «en primer lloc, quan s'ha produït la pèrdua del nom en una àrea rural, bé sigui directament pel despoblament, bé sigui per la manca d'explotació dels recursos agrícoles, forestals o ramaders; i, en segon lloc, quan es vol designar un element geogràfic que no havia rebut cap nom, com podria ser una part de la platja, que solament tenia un nom per a tot el conjunt —i que ara, per motius urbanístics, es vol identificar amb diferents noms, per exemple, si l'espai continu és compartit per més d'un municipi—, o paratges o elements molt concrets de zona de muntanya, avui molt freqüentades, que només tenien un nom més general, com seria una petita agulla o un estanyol secundari» (*Ibid.*: 35). Finalment, apunta una tercera via de creació: «la modificació dels topònims existents, des del canvi de nom d'un municipi, fins a la substitució del nom d'un equipament per un de nou» (*Ibid.*: 36). S'Arenal, com hem recollit, descrit i argumentat en aquest treball, és un espai en què tots aquests processos que Rabella descriu s'han dut a terme i ens han menat a un estat actual de canvis radicals.

En aquest treball, donam per satisfeta la recollida i descripció d'usos d'aquests topònims nous, proscrius en general dels treballs filològics i dels cartogràfics (geografia). Emplaçam, així mateix, els altres investigadors a treballar els processos de canvi toponímic que ha causat el *boom* turístic al nostre país. Val a dir que ens precedeixen treballs semblants, que s'haurien de tenir en compte, com «La neotoponímia com a indicador dels canvis a la ruralia de Mallorca. El cas d'Inca i Selva», de Jaume Binimelis i Antoni Ordinas (xv Jornada d'Antroponímia i Toponímia, 2002) o els Seminaris de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística, organitzats pel Gabinet d'Onomàstica de la UIB, el quart dels quals se centrà en la neotoponímia (2008).

COMUNITATS ALEMANYES (OMAR TRUJILLO)

Una existència escassa de processos de classificació toponímica és un fet esperable en qualsevol fenomen turístic. No obstant això, per al cas analitzat, hem de posar l'accent en la pràctica festiva del *Ballermann*, que per la seva naturalesa provoca un aplanament del relleu simbòlic del lloc i classifica una gran part de s'Arenal com un espai d'activitat festiva amb tres punts neuràlgics (*Schinkenstraße*, *Ballermann 6* i *Bierstraße*). L'espai *Ballermann* es constitueix en la perspectiva dels qui fan festa en bona mesura en virtut de la

síntesi visual permesa per la materialitat mateixa de s'Arenal, que concedeix vistes panoràmiques de tota la costa, creant la visió d'un camp obert disposat amb finalitats de celebració.

Ara bé, el fet que el *Ballermann* no tingui unes fronteres fixes i que la seva extensió es determini per les vicissituds de les dinàmiques festives fa que constantment sigui redefinit. Els tres punts neuràlgics romanen fixos, però l'extensió d'aquest espai varia any rere any. Això es pot deure en factors interns de la pròpia dinàmica festiva, per exemple, per mor dels canvis en el recorregut que triïn els turistes en fer festa (el *Partytour*). Però també pot dependre de factors aliens a la pràctica festiva. Per exemple, si tenim en compte la disparitat de preus d'allotjament entre la zona circumdant del carrer del Jamón, requalificada els darrers anys, i els del conjunt d'hotels a s'Arenal de la banda de Lluçmajor, tenim com a resultat que una gran quantitat de turistes s'allotgen a més de dos quilòmetres de distància d'on es congreguen per fer festa; el flux d'un punt a un altre de nombrosos grups de turistes que fan festa augmenta considerablement, fet constatat pels residents. D'aquesta manera, el *Ballermann* es pot modificar a causa de la conjunció inesperada de diversos factors, com l'obertura o la requalificació d'hotels, canvis en la dinàmica pròpia de venda de contractes de majoristes de viatges, oferta de lloguers turístics en zones que fins ara únicament havien estat residencials, llançament de noves campanyes, com l'esmentada Palma Beach, entre d'altres.

Caracteritzar profusament l'espai *Ballermann* excedeix aquest treball. Ara bé, ens ha mostrat que és un règim normatiu impropï de la població local, però que hi té impactes palpables, una normativa establida sobre la base d'un codi festiu aliè que concep la materialitat de s'Arenal –vies, patrimoni, platja, etc.– dotada d'una plasticitat o maleabilitat que es manifesta en comportaments que no s'entenen i són intolerables pels residents. En tant que és normativa, produeix els seus propis règims de memòria, els seus llocs cardinals, les seves pròpies figuracions arbitràries d'origen històric, algunes de les quals hem revisat. En definitiva, el *Ballermann* és signe d'una exacerbació de la diferència existent en tot fenomen turístic entre els règims normatius i les regulacions institucionals que estructuren socialment de manera asimètrica els residents i els visitants.

ANNEX

Fragments del tríptic de presentació i promoció de Playa de Palma com a destinació turística, elaborat per l'Asociación Sindical de la Playa de Palma. Pensam que data de 1964 i és la primera campanya promocional del neotopònim geoturístic. També es feu un pòster semblant a l'anunci, que publicarem a l'annex de *MARTORELL* 2017.

Font: Arxiu d'Antònia Francés.

Xalet de Can Borràs o Villa Romana, al carrer del Llaüt, 11, de les Meravelles, actualment propietat de Mari Cruz. Fotografia: Dídac Martorell (2015).

Plaques de cases i apartaments de les Meravelles, Sometimes i ses Cadenes. Fotografies fetes durant les eixides els dies 5 i 6 de novembre de 2019.

Autor: Dídac Martorell.

Hotels Cristina, Lido i Acapulco, a Sometimes (1962). Exemple d'hotels a primera línia com a topònims.

Font: Arxiu de Joan Estelrich Maimó (Facebook).

Plaça de la Reina Maria Cristina (c. 1970-1980), popularment coneguda com a plaça Taronja, pel color de les rajoles.

Postal de procedència desconeguda.

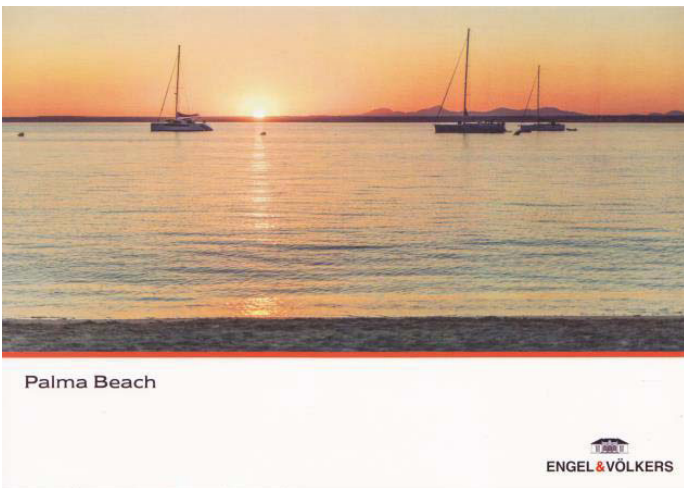
Església de la Mare de Déu dels Àngels, de la Porciúncula, construïda el 1968, coneguda com La iglesia de Cristal des de mitjan anys 80.

Font: Tripadvisor.

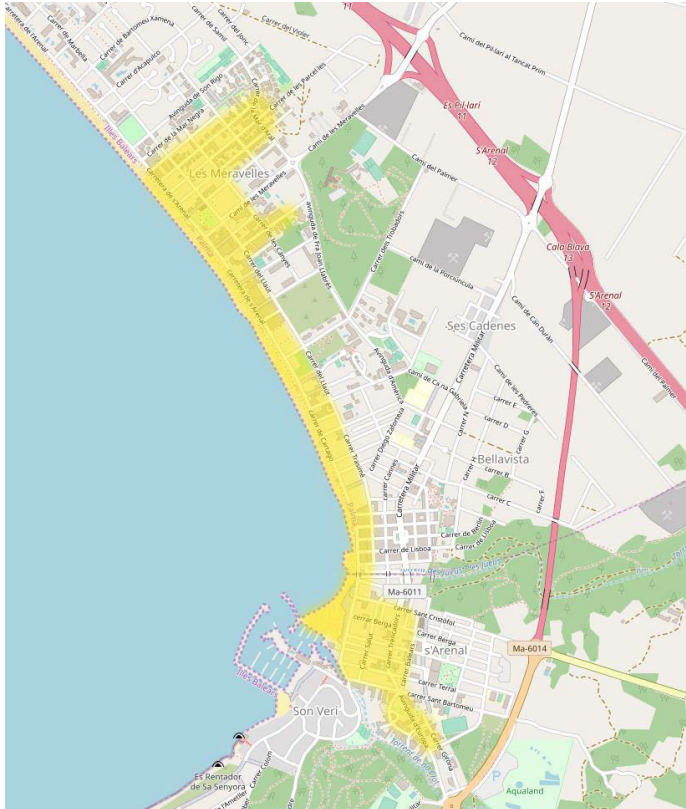
Targeta de la discoteca Zorba's en què apareixen balnearis i hotels com a topònims.

Font: article en venda a Todocolección.

Targeta de publicitat de les oficines de Palma Beach de la immobiliària Engel & Völkers rebuda a la nostra bústia.

Font: escaneig (Didac Martorell).

Mapa de la zona aproximada de l'extensió del territori Ballermann. Autors: Omar Trujillo i Didac Martorell, a partir de l'OpenStreetMap.

Balneari 6 abans de la legislatura 2011-2015.
Font: Spiegel (DPA).

Rètol del Bierkönig en el qual es pot llegir 'Schinkenstrasse'.
Font: web.de (foto2press).

Projecte de remodelació de la Bierstrasse el 2015 presentat per la patronal Asociación de Empresas Turísticas de la Platja de Palma, el qual no aprovà el consistori palmèsà.
Font: Mallorca Zeitung (Abone).

Festival de música « I Love Malle», que es feu el juny de 2019 a Alemanya. El cantant és Peter Wackel, estrella del gènere Schlager a s'Arenal. Té una cançó amb el mateix títol.
Font: Groupon.

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA SOBRE LA TOPONÍMIA DE S'ARENAL I SON SUNYER

- CALVIÑO, Cels; JAUME, Francesc; JAUME, Joan, MUT, Franc, i JULIÀ, Coloma [fotografies] (1995a). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (i)», *Llucmajor de Pinte en ample*, núm. 161, novembre de 1995: 22-24.
- (1995b). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (ii)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 162, desembre de 1995: 16-19.
- (1996a). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (iii)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 163, gener de 1996: 22-24.
- (1996b). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (iv)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 164, febrer de 1996: 29-31.
- (1996c). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (v)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 165, març de 1996: 26-28.
- (1996d). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (vi)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 166, abril de 1996: 24-26.
- (1996e). «Llucmajorers a s'Aranjassa i Son Sunyer (vii)», *Llucmajor de pinte en ample*, núm. 167, maig de 1996: 26-28.
- MARTORELL PAQUIER, Dídac (2015). «Ses Fontanelles, nom d'un aiguamoll? Aclariments historicotoponímics de la zona». A ORDINAS, Antoni i GRIMALT, Miquel (coords.). *II Congrés de la Societat d'Onomàstica. XXVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia de la UIB*: 276-287. Manacor, 24 i 25 d'octubre de 2014. Palma: Societat d'Onomàstica i Universitat de les Illes Balears.
- (2017). «Platja de Palma: topònim franquista. La toponímia major dels barris i pobles de s'Arenal». I *Jornades d'Estudis: el Pla de Sant Jordi*: 297-322. Sant Jordi, 27-28 de gener; es Coll d'en Rabassa, 3-4 de febrer de 2017. Palma: Ajuntament de Palma.
- (2018). «El Pouet, un topònim medieval a l'Arenal. Estudi historicotoponímic». I *Jornades d'Estudis Locals de Llucmajor, volum II*: 617-651. Llucmajor, 10 i 11 de novembre de 2017. Llucmajor: Ajuntament de Llucmajor.
- (2019). «La toponímia urbana interior de Son Sunyer (el Pil·larí i les Cadenes): història i etimologies populars». *XXVIII Jornada d'Antroponímia i Toponímia de la UIB*. 101-128. Valldemossa, 5 d'octubre de 2018. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- POMAR GUAL, Antoni (1985). «Playa de Palma. La historia de nuestro nombre». *Playa de Palma*, maig de 1985, núm. 1: s/n.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- AGUILÓ, Cosme (1996). *La toponímia de la costa de Lluçmajor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- ALOMAR GARAU, Gabriel (2004). «Els noms dels spots de Windsurf, Kitesurf, Surf i Bodyboard a Mallorca: les implicacions de l'embat en una neotonímia inèdita». XVII Jornada d'Antroponímia i Toponímia: 319-331. Santa Margalida, 20 de març de 2004. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- BIBILONI, Gabriel (2012). *Els carrers de Palma. Toponímia i patrimoni de la ciutat*. Palma: Gabriel Bibiloni.
- CABELLOS Barreiro, Manuel (2016). *La Platja de Palma. Evolució històrica i planejament urbà*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- CANALS MORRO, Pere (2010). *S'Arenal que m'han contat. Hotel San Diego: 50 anys*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- (2013). *S'Arenal – Can Pastilla. Platja de Palma. Hotel Ayrón Park: 50 anys*. Palma: autoedició.
- CANALS MORRO, Pere; CANALS PAYERAS, Lourdes M. (2020). *Una mirada retrospectiva a la playa de El Arenal. Mar de Mallorca: 50 aniversari*. Palma: autoedició.
- CARRIÓ TRUJILLANO, Bartomeu (2017). «Evolució sociopolítica del Pla de Sant Jordi a mitjan segle XX (1931-1971)». I Jornades d'Estudis: el Pla de Sant Jordi: 149-170. Sant Jordi, 27-28 de gener; es Coll d'en Rabassa, 3-4 de febrer de 2017. Palma: Ajuntament de Palma.
- DAVEY, Nicholas (2013). *Unfinished Worlds: Hermeneutics, Aesthetics and Gadamer*. Edinburgh, Escòcia: Edinburgh University Press.
- GALIANA VEIRET, Pere (2015). *Es Carnatge i l'illot de sa Galera*. Palma: Lleonard Muntaner, Editor.
- JORDI PASTOR, Antoni (2011). *Pregó de les Festes de Sant Cristòfol 2010. Sales de Festes i ambient de vespre a s'Arenal*. Lluçmajor: Ajuntament de Lluçmajor.
- LLINÀS LLODRÀ, Onofre (1995). «La barriada de miñez (1930-1940). Los vecinos que la conformaban». *S'Unió de S'Arenal*, 104: 85-86.
- POMAR GUAL, Antoni (1991). *Anecdotario turístico de Baleares*. Palma: Asociación Balear de Periodistas y Escritores de Turismo.
- RABELLA I RIBAS, Josep Anton (2009). «La nova toponímia: urbanisme i toponímia. Normativa, pràctica i límits». BASSA I MARTÍN, Ramon i LATORRE SÁNCHEZ, Francesca (coords.). *IV Seminari de metodologia en neotonímia i normalització lingüística*. Palma, 13 de novembre de 2008. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- ZSABO, Sasha (2011). *Ballermann. Das Buch. Phänomen und Marke. Eine wissenschaftliche Analyse eines Außertäglichen Erlebnisses*. Marburg, Alemanya: Tectum.

HEMEROTECA I PÀGINES WEB

Consultes als portals en línia i a la premsa històrica digitalitzada a la Biblioteca Virtual de la Premsa Històrica (BVPH), a l'Arxiu de Revistes Catalanes Antigues (ARCA), a l'hemeroteca digital de l'Arxiu Històric d'Eivissa i Formentera (AHEiF), i, en paper i microfilm, a la Biblioteca Pública de Palma, Can Sales.

- ALCOLEA MARÍN, A. (2013). «Los vecinos de la antigua calle Arenas de Bilbao no se rinden». *Diario de Mallorca*, 13 d'agost de 2013 [en línia: <https://www.diariodemallorca.es/palma/2013/08/13/vecinos-antigua-calle-arenas-bilbao/867285.html>].
- «Ballermann – ein Markenmythos. Deutschlands bekannteste Event- u. Partymarke “Ballermann” steht für außeralltägliche Erlebnisse in realen Gemeinschaften», al portal Ballermann: www.ballermann.de/die-marke.

- BARBARA: «Mallorca ist NICHT Malle», al portal *Mallorca talks*: <https://www.mallorca-talks.com/mallorca-ist-nicht-malle/>.
- «Bierkönig», al portal *Malle BZ*: <http://www.mallebz.net/discos-am-ba-llermann-in-el-arenal-auf-mallorca/72-bierkoenig.html>.
- «Bierkönig Mallorca. Party und Public Viewing im Bierkönig in der Schinkensstraße auf Mallorca», al portal *Mallorca-tourist*: <http://www.mallorcatourist.de/bierkoenig-mallorca.html>.
- «Born». *Diario de Mallorca*, 7 d'octubre de 1961: 3.
- «Cosas del turismo: "industrias nuevas"». *Destino*, 21 de juliol de 1962: 20-21.
- Duran, Lourdes (2011). «El cambio de nombre de una calle en Sometimes enfrenta a sus residentes». *Diario de Mallorca*, 28 de gener [en línia: <https://www.diariodemallorca.es/palma/2011/01/28/cambio-nombre-calle-sometimes-enfrenta-residentes/640400.html>].
- «Fiestas patronales en San Antonio de La Playa (Ca'n Pastilla)». *Baleares*, 13 d'agost de 1961: 13.
- GUZMAN, Alberto (1967). «Cartas a Diario. La limpieza de nuestras playas en régimen asociativo». *Diario de Ibiza*, 23 de novembre de 1967: 3.
- «Hotel Acapulco». *Baleares*, 12 de juny de 1958: 12.
- «Hotel Lido». *Baleares*, 26 de maig de 1957: 5.
- JOGALLA, Bernd (2009): «"Bierstraße" auf Mallorca: "Das waren elegante Leute"», Antoni Ferrer en una entrevista a *Mallorca Magazine*, 9 de juliol [en línia: <https://www.mallorcimagazin.com/nachrichten/lokales/2009/07/09/7623/bierstra-e-auf-mallorca-das-waren-elegante-leute.html>].
- «La Asociación Sindical de la Playa de Palma». *Diario de Mallorca*, 26 d'agost de 1961: 3.
- «La cuestión de las alagas de la Playa de Palma». *Baleares*, 11 de desembre de 1960: 5.
- «La Plaça de la Vinya». *S'Arenal de Mallorca*, núm. 13, abril de 1982: 8.
- «La plaça dels Nins». *S'Arenal de Mallorca*, núm. 10, gener de 1982: portada.
- «Les obres de la reforma de primera línia duraran fins al 1993». *S'Arenal de Mallorca*, núm. 233, desembre de 1991: 27.
- «Más información nacional». *Diario de Burgos*, 3 de maig de 1964: 5.
- MORALES, Mario (2009). «Falta voluntad política para arreglar los problemas de la Playa de Palma». Antoni Ferrer Munar en una entrevista a *Diario de Mallorca*, 10 de juliol [en línia: <https://www.diariodemallorca.es/mallorca/2009/07/10/falta-voluntad-politica-arreglar-problemas-playa-palma/483014.html>].
- «Palma Beach: cambio de imagen en Playa de Palma». *ABC Mallorca*, 17 d'octubre de 2017 [en línia: <https://www.abc-mallorca.es/playa-palma-beach-nueva-imagen/>].
- «"Palma Beach" integra a 38 empresas que apuestan por prestigiar Platja de Palma como destino turístico». *Mallorcadiario*, 19 de juliol de 2017 [en línia: <https://www.mallorcadiario.com/palma-beach-integra-ya-a-38-empresas-que-apuestan-por-prestigiar-el-destino-de-playa-de-palma>].
- POMAR GUAL, Antoni (1981). «El miracle de la unió». *S'Arenal de Mallorca*, setembre, núm. 6: 3, i octubre, núm. 7: 3.
- «Primer festival de la cançió de Mallorca». *Ritmo: revista musical ilustrada*, 1r de gener de 1964: 22.
- «Riu Centre». *S'Arenal de Mallorca*, núm. 20, novembre de 1982: 4.
- «Riu: La empresa familiar mallorquina que se erigió en un emporio hotelero». *El Confidencial*, 2 d'octubre de 2018 [en línia: https://www.elconfidencial.com/empresas/2018-10-02/riu-empresa-familiar-hoteles-emporio-bra_1623606/].
- ROBINATOR10, al portal *Gutefrage*: <https://www.gutefrage.net/frage/was-ist-der-unterschied-zwischen-mallorca-und-malle>.

- «Schinkenstraße», al portal Malle BZ: <https://www.mallebz.net/discos-am-ba-llermann-in-el-arenal-auf-mallorca/138-schinkenstrasse.html>.
- SEPASGOSARIAN, Alexander (2010). «Putzfraueninsel stimmt doch Mehr als 21.000 Putzkräfte kämpfen auf Mallorca mit harten Arbeitsbedingungen». *Mallorca Magazin*, 11 de novembre [en línia: <https://www.mallorcamagazin.com/nachrichten/lokales/2010/11/11/9043/putzfraueninsel-stimmt-doch.html>].
- «Una estación megafónica en Benidorm». *Diario de Mallorca*, 24 de juliol de 1963: 9.
- ZENDER, Martina (2016). «Früher Köpi, jetzt Bonito: Was für ein Wechsel an der Playa de Palma». *Mallorca Zeitung*, 27 d'octubre [en línia: <https://freizeit.mallorcazeitung.es/hosteleria/noticias/news-539445-frueher-koepi-jetzt-bonito-was-fuer-ein-wechsel-an-der-playa-palma.html>].

CARTOGRAFIA

- Instituto Geográfico Nacional (1990). *Mapa Topográfico Nacional de España*. 1:25.000. Palma. 698-IV (38-27).
- MASCARÓ PASSARIUS, Josep (1987). *Mapa General de Mallorca. Croquis a escala aprox. 1:31.250 formado por J. Mascaró Pasarius*. 1a edició (1958). Palma: V. Colom. R.

ARXIUS

- Arxiu de Joana Femenias Cabot. Llibre d'actes de l'Associació de Veïns del Barri de les Meravelles (1956-2008).
- Arxiu Municipal de Palma. *Proyecto de Urbanización «Pinomar» (Los Sometimes) P1-2. Playa Arenal*. Escala 1/500. Palma, agosto de 1955. Signatura: A-5368/4.

INFORMADORS. ENTREVISTES I CONSULTES FETES DURANT L'ANY 2019:

Carme Rodríguez Cano (Palma, 1973)	Jordi Martorell Paquier (les Meravelles, 1990)
Catalina Amengual Martorell (ses Cadenes, 1953)	Llorenç Sastre Duran (es Pil·larí, 1962)
Catalina Reynés Obrador (Palma, 1964)	Margalida Obrador Llinàs (Felanitx, 1940)
Diego Tébar Sánchez (Tobarra, Múrcia, 1947)	Miquel Àngel Serra Teruel (s'Arenal, 1977)
Francesc Obrador Moratinos (la Soledat, 1942)	Miquel Mas Pereiro (s'Arenal, 1973)
Gabriel Salas Santandreu (Manacor, 1976)	Núria Melià Aguiló (es Pla de na Tesa, 1987)